

Yeni traş şekliniz

Tümüyle benzersiz Permatik. Bıçağı makinesi iç içe...
Eli çabuk.. Bıçak tak-çıkara sorunları yok.
Traşı... mükemmel. Traş etmiyor okşuyor sanki.
Fiyatı... sudan ucuz. Yalnız 2,5 lira.
Uzun ömürlü... En az on kez kullanılıyor.
Zahmetsiz... İş bitince atılıyor. Hepten.
Denediyseniz, biliyorsunuz...

İşte budur

Permatik

YALNIZ
2,50
LİRA

Permatik
YENİ TRAS SEKİ

PERMA-SHARP ÇELİK SANAYİ A.Ş.

(Grafika & Maya : 951 — 24)

64

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MART 1978

İÇİNDEKİLER:

Kıbrıs Türk Halk Oyunları ve Musikisi	İlter VEZİROĞLU
Hatay'da Halk Hekimliğine Ait Notlar	Enise CEREBOĞLU
Akcaabat'ın Akçaköy'ünde İnanmalar —1—	Salih YILMAZ
Yozgat Düğünlerinden Gelenekler	İsa KAYACAN
Halk Hikâyeleri : Leylâ İle Mecnun	Murat URAZ
Sorgun Köylerinde Bayraktar Salavatları —3—	Hasan Lâtif SARIYÜCE
Kayseri'de Abdi Bey Söylencesi	Kâzım YEDEKÇİOĞLU
Folklorist Cahit Öztelli'yi Kaybettik	T.F.A.
Halk Sanatları : Konya'da Keçecilik	Mahmut SURAL
Şemkirli Âşık Hüseyin - Göğçeli Âşık Elesker	Nizamettin ONK
Malatya'da Unutulan Bir Meslek : Katırcılık	Ahmet ŞENTÜRK
Yozgat Mânileri —5—	Muhsin KÖKTÜRK

SAYI: 344

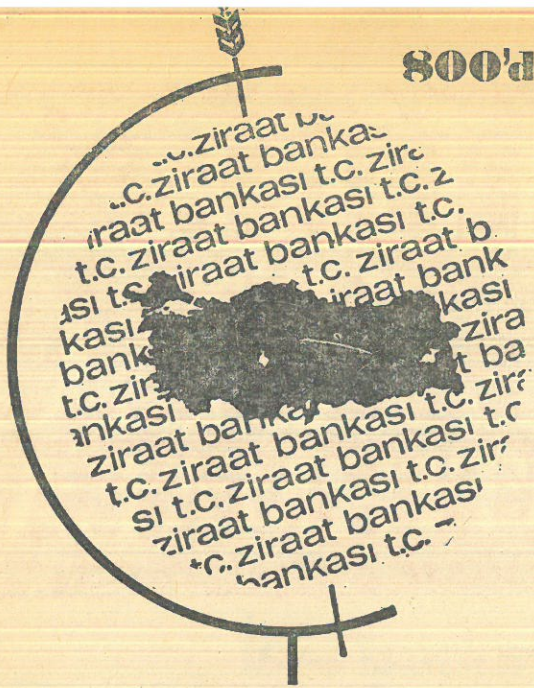
KURUŞ: 500

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

65

800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : 60054/A. 20074 — 25)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 26)

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 27)

66

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 344

MART 1978

YIL : 29 — CİLT : 18

KIBRIS TÜRK HALK OYUNLARI VE MUSİKİSİ

Yazan : İlter VEZİROĞLU

Yapılan tetkiklerde vaktiyle Kıbrıs'ın Anadolu'ya bitişik bir yarımada iken İkinci ve Üçüncü zamanlarda meydana gelen çökmeler neticesinde Anadoludan ayrıldığı ortaya çıkmıştır. Bu gerçek gözönüne alınırsa, Kıbrıs'ın Anadolu ile olan münasebetlerinin başlangıç tarihini jeolojik devirlere kadar çıkarmak mümkündür.

Gerçekten de Güney Anadolu ile Kıbrıs'ta yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen eserler arasında benzerlikler mevcuttur.

Örneğin Kıbrıs'taki kazılarda ODSİYEN taşından yapılmış aletler ele geçmiştir. Bu taşın adaya, Anadolu'dan geldiği tesbit edilmiştir.

Bunun yanında seramik ve madeni eşya bakımından da benzerlikler ortaya çıkmıştır. Örneğin, Batı Anadolu, Konya, Isparta, Burdur bölgesi seramiğinin tesiri, Kıbrısın Filya, Vasilya ve Sotira bölgelerinde de görülmüştür (1).

Tarih öncesi devirlerde olduğu gibi, tarih devirlerinde de Kıbrıs - Anadolu münasebetleri devam etmiş ve 1571 de Türklerin Kıbrıs'ı fethiyle bu ilişki gerçek anlamda bir bütünleşmeye ulaşmıştır.

Kıbrıs, Türkler tarafından zaptedildikten sonra, Kıbrıs'taki Türk nüfusunu takviye için Anadolu'nun Konya, Karaman, Mersin, Çukurova, Alanya, Silifke ve Eskişehir gibi bölgelerinden kırkbini aşan bir göçmen kitlesi adaya yerleştirilmiş ve ada her bakımdan Anadolu'nun bir parçası haline getirilmiştir.

Kuşkusuz ki, adaya yerleştirilen bu soydaş-

larımız Kıbrıs'a gelirlerken gelenek ve kültürlerini de beraber getirmişler, halk müziğini ve oyunlarını burada uzun yıllar yaşatmışlar ve yaymışlardır.

Bunun içindir ki, Kıbrıs'ın Türkiye'den ayrı bir toprak parçası olmadığını gösteren coğrafi ve tarihi sebepler yanında folkloru ve halk edebiyatı da başlı başına bir kaynak teşkil ediyor.

Kıbrıs halk türküleri ve oyun havaları, Güney Anadolu ve daha çok kendisi ile karşı karşıya olan bölgelerin karakterini taşımaktadır. Bununla beraber Akdeniz sahil kesimi; İskenderun, Antakya, Mersin, Silifke, Anamur, Antalya ve Fethiye gibi başlıca halk müziği merkezlerinin tesirleri yanında, Adana, Tarsus, öte yandan Antep, Maraş, öbür yandan da Niğde, Konya, Burdur gibi daha iç kısımların karakteristik tesirleri Kıbrıs halk türkülerinde açıkça görülmektedir.

Söyle ki, aşağıda sözlerini okuyacağınız kına havasındaki söz, dil ve tâbirler aynen Safranbolu ve tüm Anadolu kına havalarında da geçmektedir.

Getirin kına yakalım
Yetmezse azca katalım
Güveyin halini soralım
A gelin kınan kut'olsun
Evinde dirliğin tat'olsun.

Atladı geçti eşiği
Taplada kaldı kaşığı
Gitti de evimin yaraşığı

67

Gelinim kınacığın kutl'olsun
Evinde dirliğin tatl'olsun (2).

Öte yandan Isparta, Burdur, Antalya ve Muğla illerinde «GIBIS KEMANESİ» adlı bir çalgıya rastlanmıştır (3).

Bahsedilen çalgı kucakta çalınan bir keman olup özellikle Karadeniz Ereğlisinde, Safranbolu'da, Eflâni, Ulus ve Ovacık mıntakalarında hâlen de kullanılmaktadır.

1571 den sonra Ada'ya yerleşen Türkler, halk oyunlarını da beraber getirmişler ve Türk egemenliğinin devam ettiği üçyüz yılı aşkın bir süre bu halk oyunlarını burada yaşatmışlardır.

Ne var ki 1878'de adaya İngilizlerin egemen olmasıyla Türk halkına gösterilen baskılar sonucu bu halk oyunlarının unutulmasına, birçok oyunların ise otantikliğinin yitirilmesine neden olmuştur.

82 yıl devam eden İngiliz egemenliğinin 1960'larda son bulmasıyla, Kıbrıs Türkleri de özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu tarihten itibaren Türkiye'den Kıbrıs'a gönderilen halk oyunları uzmanlarının çabaları ile Türk Halk Oyunlarının oynanmasına yeniden hız verilmiş ve değişimlere uğramış birçok halk oyunu otantikliğine kavuşturulmuştur.

Bugün adada otuza yaklaşan halk oyunu coşkuya oynanıyor. Bu oyunların bazıları şunlardır: Gaziantep'in Şirin Narı, Çorum'un Halay'ı, Erzurum ve Bayburt'un Timurağası, Karadeniz'in Hopa Hemşini, Balıkesir'in Bengisi ve Ankara Zeybeğidir.

Son yıllarda ortaya çıkarılan Kıbrıs Türklerine özgü bazı oyunlar, örneğin; Dolama, Azize, Orak, Bekri Mustafa, Sandala Mandala ve Konyalı oyunlarındaki birçok figürler de yine Türk Halk Oyunlarındaki figürlere benzemektedir.

Netice olarak diyebilirim ki, Kıbrıs Halk Müziği ve Oyunlarının kökeni, yukarıdaki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi Anavatamızın Halk Müziğine ve Oyunlarına dayanmaktadır. Bunların içinde zeybek oyunları da yer almaktadır.

Kıbrıs Türk Halk Müziği çabalarına bir göz atacak olursak, yeterli bir gelişim içinde olduğumuz gerçeği hemen ortaya çıkmaktadır. Bunun da nedeni, Türk Halk Müziği ile ilgilenen sanatçımızın yeterince mevcut olmayışıdır.

Bunun yanında halk oyunları konusunda daha etkin bir çaba göze çarpmaktadır. Bunun da nedeni, okullarımızda görevli öğretmenlerin Türk Halk Oyunlarına büyük bir tutku ile bağlı

olmaları ve ulusal günlerde bu oyunların öğrenciler tarafından oynanmasının gelenek hale getirilmesidir.

Kıbrıs Türk Halk Müziği ve Oyunlarında, 1878 den 1974'e Türk Barış Harekâtı'na değin işlenen konulardaki ana temayı, Türkiye özlemi ve Türkiye'den ayrı kalınışın ızdırapları teşkil etmiştir.

Örneğin; aşağıda sözlerini okuyacağınız Kıbrıs Türküsünde, Türk Kıbrıs'ın ezeli hicranını ve Anavatana özleminin ne güzel ifade edildiğini göreceksiniz.

Beşparmak dağı sıra
Ot sarılmış mısıra
Ben gurbete düşeli
Yarimi kimler sara.

Gülemedim ben nidem (a yârim)
Sevimedim ben nidem (a canım)
(Kara gözlü) Yârimi eller almış
Kime varıp ne diyem (a cicim)

Yol, boyu selvi dolu
Çaya gider bir yolu
Dün gördüğüm güzelin
Sana benzerdi boyu.

Gönyeli'de çınar yok
Yaz kış akan pınar yok
Bin türlü derde düştüm
Halimi hiç soran yok.

Türk Barış Harekâtı'ndan sonra meydana getirilen ve yakılan bazı eserlerde de Anavatana kavuşmanın mutluluğu ile kahraman Mehmetçiklere ve mücahitlere minnet ve şükran duyguları dile getirilmiştir.

Kıbrıs Türkleri ne halk müziğinde, ne de oyunlarında hiçbir komşu yöre ile etkileşimde bulunmamıştır. Yalnız Kıbrıs Rumlarının halk müziğimize ve halk oyunlarımıza aktarmalar yaptığını belirtmek isterim. Örneğin, Rumlar, Konyalı oyununun adını «Kasap Oyunu» diye değiştirmişler, müzik ve figürlerinin büyük bir bölümüne sahip çıkmaya çalışmışlardır.

1) Kıbrıs'ın tarih boyunca Anadolu ile ilgisi
Kıbrıs Türk Maarif Yayını, 2.

2) Kıbrıs Türküleri ve Dügün Âdetleri - Sadı Yaver Ataman - Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 176 (Kıbrıs özel sayısı).

3) Kıbrıs/Gıbis Kemanesi ve zeybeği - Halil Bedi Yönetken, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 109.

Halk Hekimliği ve İlaçları :

HATAY'DA HALK HEKİMLİĞİNE AİT NOTLAR

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI
MART-1978 sayı = 344

Burada halk hekimliği eskiden olduğu gibi önem taşımamaktadır. Bazı tedavi usullerinin olmasına rağmen doktora gitme eğilimi son yıllarda belirgin bir şekilde görülmektedir. Tedavi şekilleri aşağıda belirtilmiştir:

Göz ağrısı için : Bebeği olan bir kadın - kız çocuğu annesi - sütünden ağrıyan göze damlatılır. Arpacık ise sarımsak sürülür.

Mide ağrısı için : Nane kaynatılır ve bir miktar şeker ilâvesiyle içilir. Çocuklar için şu usul tatbik edilir.

1 — Bir miktar zeytinyağı üzerine nane ekilerek ısıtılır ve mideye sürülür.

2 — Nar ekşisi naneyle karıştırılır - ısıtılmadan - çocuğun midesine sürülür.

Böbrek ağrısı için : 7 gün süreyle hergün sabahleyin aç karına yarım fincan ölçüsünde zeytinyağı içilir.

Karın ağrısı için : Nane kaynatılarak içilir. Şişmesi halinde de «nohut yakısı» yapılır; önce nohut kaynatılır ve kavrulur. Daha sonra havanda dövülerek meydana gelen nohut ezmesi ekşi ve zeytinyağı ile karıştırılır. Elde edilen bu karışım karın üzerine sürülerek bez ile sarılır. Ayrıca aç karna kahveye batırılmış birkaç dilim limon yenilir.

Yanık için : Kahve bastırılır.

Eczema için : Soğan ile ovulur.

Siğil için : Çınar ağacı kozalakları;

1 — Fırında yakılır,

2 — Su kenarında gömülmesi; siğil sayısınca kozalak el-ayak tırnaklarıyla gömülür,

3 — Dama atılır.

Halk tabiriyle «siğilli kestirme» yani yoketme bu işin erbabı olan bir kişi tarafından yapılır. Siğil yukarıdaki şekillerle kestirilirken dua okunur.

4 — Yatıra gitme : Antakya'da bir sayfiye yeri olan Harbiye yolunda «Şeyh Derviş» diye anılan bir yatırı ziyaret edilir. Sabahın erken saatlerinde gidilir. Siğilli olanlar arkalarına bakmadan türbeye girerler. Ziyaret edildikten sonra avlusunda bulunan Zakkuma bitkisinin dalları siğil sayısınca kıvrılır. Bu sırada da gönülden kopan adak adanır. Siğiller kaybolunca adak yerine getirilir.

Romatizma için : Romatizmaya iyi gelebileceğine inanılan bakır bilezikler kol bileğine ta-

kılır. Ve bilezik süreli olarak bilekte kalır.

Zayıflayanlar için : Kişi, yakınları tarafından 3 Cuma - Cuma günleri kutsal sayıldığından bu gün tesbit edilmiştir - deniz kıyısına götürülerek deniz suyundan 3 kez başına dökülür. Muska yazıldığına inanıldığından muskanın bu suretle bozulması sağlanmış olur.

Baş ağrısı için : Halk tabiriyle «baş kiltlenir». Baş devamlı surette ağrıyan kişi hocaya götürülür. (Kuran okuyabilen kadın da olabilir). Önce başı üzerine okur. Okuması bittikten sonra katlanmış bir bez parçası ile başı birkaç kez sıkır. Bu şekilde baş ağrısının geçeceği kanaatine varılır.

Bademciklerin inmesi halinde : Çoğu kez doktora gitmeden geçiştirilmeye çalışılır. Baş vurulan kişi yine hoca yani seyhtir. İlaç kadar yarar sağlayacağı inancı hakimdir. Önce hastanın adı ile anne ve babasının adları hocaya söylenir. Hoca hastayı bir sandalyeye oturarak sağ tarafına geçer. Eline bir bıçak alıp hastanın başından aşağı doğru hareket ettirerek okur. Sonra hastanın arkasına geçerek boğazını yukarı doğru kaldırır. Bu işleme gün aşırı devam edilir. Takriben beş-altı günde hasta iyileşmektedir.

Korku için : Ani olarak bir şeyden korkulabilir. Korku, insanoğlunun türlü ruh hastalıklarına yol açabilir. Örneğin dil tutulması çeşitli asabi bozukluklar gibi. Bunun için de hocaya baş vurulduğu gibi ilk yapılan şey şudur; Kutsal olan bir tasta korku geçiren kimseye su içirilir. Tasın üç yerinden üçer defa içmekle korkunun geçtiğine inanılır. Tasın üzeri arapça yazılmış sözlerle donatılmıştır. Yerli dill ile «Korku tası» denilen bu tas herkeste bulunmayıp mevcut olduğu birkaç aile vardır. Bu tasların gökten indiği inancı hakimdir. Ayrıca korku geçirenin baş ucuna birkaç gün bırakılır.

Kulak ağrısına karşı :

1 — Tavuk yağı, havanda dövülmüş şekerle iyice karıştırılır.

2 — Acı kayısı çekirdeği dövülerek iyice sıkılır. Kızgın güneşte bir süre bırakılır. Daha sonra süzülerek şişelere doldurulur. Gerektiğinde kulağa damlatılır.

3 — Soğan kabuğuna konulan zeytinyağı

AKÇAABAT'IN AKÇAKÖY'ÜNDE İNANMALAR

— I —

Derleyen : Salih YILMAZ

Akçaköy'de bugün de süregiden ve bizi belki de «normalin dışında» yargısına götürebilen inanmalar var. Bunlar, her ne kadar bilime, bilimsel yöntemlere aykırı düşerse de, yüzyılımızın, kişinin yaşama derecesini eriten koşulları içinde bile, kişiyi ve toplumu ruh yönünden güçlendirip hayata bağlamaktadır.

Bu tür inanmalar, kimi kez uğranılan yenilgiler için bir avunma, kimi kez de başarılarla tırmanmak için bir tutmak, bir güç kaynağıdır. Halk, yenilince «Bu nasıl oldu!» diye başını taşlara vurmaz. «Bunda bir iş vardır. Kargalar sabahtan beri başımızın üstünde gak gak diye bağıyorlardı. Kim bilir ne olacaktı da bununla savuşturduk. Bir iyilik ettik te karşımıza çıktı. Allah daha beterinden saklasın» der, geçer. Ruhça yenilmemiştir. Yıkılmamıştır. Başarılı olunca da, «Pedal-zayı (kelebeği) yukarı doğru uçarken gördüğümüz birlikte ısıtılarak kulağa damlatılır.

4 — Bebeği olan bir kadın (kız çocuğu olacak) süttünden birkaç damla akıtılırsa kulak iyileşecektir.

Yara için : Yanıkta olduğu gibi kahve bastırılır. Ayrıca «yaraotu» denilen bir nevi ot yara üstüne konulur.

Kalp ağrısı için :

1 — Rakı içilir.

2 — Reyhan çiçeği dövülerek sıkılır ve su ile karıştırıldıktan sonra içilir.

Çıban için : Madğaf yani nergis çiçeğinin yumrusu dövülerek merhem olarak çıbanın üzerine sürülür.

Diş ağrısı için :

1 — Sarımsak konur,

2 — Karanfil ezilerek diş çürüğüne konur.

Kırıklar için : Kırık önce yerleştirilir. Yanlış yerleştirilmiş ise şu şekilde söktürülür. Kaya balığının kırık üzerine konulması sonucu sökülmesi sağlanmış olur. Bundan sonra yakı hazırlanır. Yumurthanın akı ile rendelenmiş sabun parçaları iyice karıştırılır. Bu şekilde elde edilen merhem kırık yer üzerine yayılır. Ve sıkı sıkıya bağlanır. Bu suretle yapılan yakının alçıdan da daha etkili olduğu görülmektedir.

Tedavi usullerini İskenderun ve köyleri (Kornalı, Övündük, Nardüzü ve Hatun köyleri) ile Antakya'da gözlem yolu ile elde ettim.

de anlamıştım işlerimin yolunda gideceğini, Huku'yu (Baharla gelen bir kuş) yenmiştim (yenmiştim). Bu yıl benim için uğurlu bir yıl olacak» der. Öbür yılını da aynı başarılarla süslemek için daha baharda her sabah şafakla birlikte kalkar, hemen ağzına bir lokma ekmek atar, kukku'yu yine «yenker», işine seğirtir. Artık çalışmaya başarılı olmaya ruha hazırdır.

Belli ki, inanmaların sonucu, olumlu da olumsuz da olsa kişiye bir yaşama, bir direme gücü veriyor. Birçok psiko-sosyal sorunları çözüyor. Bu inanmaların çokları da mantığa uygun, bilimsel yönden bakıldığında tutarlı. Aşağıya bu inanmalardan başlıcaları çıkarılmıştır.

1 — Havanın bozacağına anlamak :

a) Kedinin yüzünü yıkaması : Kedinin yüzünü yıkaması, ön ayağını diliyle ıslatarak yüzüne sürmesidir. Kedi, tıpkı insanın yüzünü, gözünü yıkaması gibi, ayağını yüzünde gezdirir. Bunu görenler «Kedi yüzünü yıkayı, ayam bozacak» derler. Yani kedinin yüzünü yıkaması, havanın yağacağı, ya da bulutlanacağı, güneş olmayacağı biçiminde yorumlanır. Buna göre de gerekli ön hazırlıklar yapılır. Yağmurdan zarar görebilecek ekinler içeriye alınır. Örtülür... Tütünlükler hemen damlarına alınır. Yağmurda yapılamıyacak işler öncelikle yapılır.

Her yerde olduğu gibi, Akçaköy'de de yağmur, mevsiminde istenir. Onun için uzun bir kuraklık ortasında kedinin yüzünü yıkaması sevinçle karşılanır. Herkes kediyi zevkle seyrederek. O kadar ki, ona iyi yemekle yağ, süt bile verilir. Ama, ekinlerin tam kuruyup da kaldırılacağı zaman kedi yüzünü yıkadı mı, ona engel olmaya bile çalışılır. «Pisit, pisit» diye kovalanır, peşine düşülür.

b) Sacayağının ayazlaması : Sacayağı, ocağın üzerine yerleştirilen ekmek yapılan saçın, yemek kaplarının üzerine konulduğu üç ayaklı demir bir ızkaradır. Sacayağının ayazlaması, ateşten çıkarıldıktan sonra, üzerinde küçük küçük ateş kıvılcıklarının bulunmasıdır. O zaman «sacayağı ayazlayı yağacak», «sacayağı ayazlayı ayam bozacak» denir.

c) Yıldızların sık olması : Gerçekten yıldızlar gökte kimi geceler sık, kimi geceler seyrek olur. Eğer yıldızlar her gece seyrekse ya da nor-

mal sıklıkta ise havaların iyi gideceğine, eğer bir gece çok sık yıldız varsa havanın bozacağına, bozuk bir havada bir gece gökte seyrek yıldızlara rastlanmışsa havanın açacağına inanılır. Bu çevrede «ayaz» «ayazlamak» sözcükleri «souk, don», anlamında değil, «hava açık» yıldız var anlamında kullanılır.

ç) Tavukların bitlenmesi : Tavukların bitlenmesi, gagalarının ucuyla bedenlerini gagalamalarıdır. Bu gagalamalar ya gerçekten bittin ya da türlü kaşıntılardan olabilir. Tavuk eğer yağmur istenmeyen bir mevsimde bitlenirse yağmur yağmaması için onlara engel olmaya çalışılır.

d) Dere seslemesi : Dere seslemesi, bir derenin, bir akarsuyun hergünkünden daha çok ses çıkarmasına denilir. Ama bu ses, dereye özellikle çok su geldiği için mi artıyor? Orasını bilmiyorum. Yalnız kimi zamanlarda su sesinin kulağa daha gür geldiği söylenir. İşte, o zamanlar havaların bozacağına inanılır.

e) Güneşin yakması : Güneşin yakması her günkünden daha çok ısıtmasıdır. Böyle zamanlarda havanın yakında bozacağı yargısına varılır.

f) Sineklerin çok sokması : Daha çok sivrisineklerin sokması ile anlaşılır bu. Çevrede sineklerin çoğalması, sık sık insanlara bulaşmaları, çok ısırılmaları, çok acırtmaları... gibi durumlar havanın bozacağına ya da yağacağına delil sayılır.

2 — Karga bağırması : Karganın ötmesine «bağıрма» denir. Bu çevrede kargaların ötmesi, özellikle toplu olarak birkaç tanesinin bir arada ötmesi kötüye yorumlanır. Hele kargalar belli bir yerde, örneğin birisinin evinin üstünde ötüyorsa kargaların o kişiye, o aileye mutlaka bir felaket bir uğursuzluk, bir kaza - belâ, bir acı haber getireceği kanısına varılır. Böyle zamanlarda tehlikeli işlerden sakınılır. Sözelimi birisi ağaca çıkmışsa kargalar da daha önceden bağırmış, ya da o sırada bağırıyor ağaçtan hemen inilir. Uzun yolculuklara çıkılmaz. Bir yere yalnız gidilmez. Gece dışarı çıkılmaz. Kaza yapabilecek tehlikeli, öldürücü, kesici aletler, silahlarla oynanmaz.

Karganın bağırmasını iyiye yorumlamak, kişinin değil, yine karganın elindedir. Acaba karga iyiliğe mi, kötülüğe mi ötüyor? Bunu anlamak için ötmekte olan kargaya aşağıdan:

«Hayır kargam hayır

Hayırısın bir daha bağır»

Diye seslenilir. Karga bir daha bağırsa iyiyeye, bağırmazsa kötüye çekilir.

3 — Kaş çekmek : Kaş çekmek, bir kişiyi kimin andığını anlaması için kaşından kıl koparmasıdır. Çaş çekme bir aksırmadan, hapşırmadan sonra yapılır. Çünkü aksıran, hapşıran bir kişi, kendisini birisinin andığı, yani o anda kendi iyiliği ya da kötülüğü hakkında konuşulduğu kanısına varır. İşte bu adamın kim olduğunu, iyiliğine mi, yoksa kötülüğüne mi konuştuğunu anlamak için kaş çekilir. Kaş, sağ el baş parmağının el'e eklendiği yerle boğum arasında kalan kısmın dış tarafıyla çekilir. Bu kısım dilin ucuyla azıcık ıslatılır. Sonra anabileceği tahmin edilenlerin adları tek tek sayılarak «..... anktisa çık-sın anktisa çık-sın anktisa çık-sın» de-yip o ıslak kısım kaşa yapıştırılır. Soldan sağa doğru çekilir. Kaş çeken kimin adını söyleyip çektiğinde kaştan bir kıl kopup parmağın dış kısmına yapışmışsa o anmıştır. Kopan kıl eğer yatıkça (parmağa yapışmışsa) iyiliğe konuşuluyor demektir. Yok, bir ucu yukarı kalkırsa kötülüğe konuşuluyordur. Buna göre yatık kıl iyiliğe söylenen, yatık yumuşak sözlerdir. Kalkık kıl da kötülüğe söylenen sert, dik diken gibi batan sözlerdir.

4 — Kapı açmak : Kapı açmak, sabahın erken saatlerinde kalkıp evin dış kapısını açmaya denir. İnanmalara göre bu saatler herkesin rızasının dağıtıldığı saatlerdir. Eğer o zaman kapı açılmazsa o günün rızıkı kaçırılmış olur. O gün zarar edilir. Ya da çok az kazanç sağlanabilir. Bunun yanında işlerin rast gitmemesi, aksılıkların çıkması, o günün uğursuz olması gibi inanmalar da vardır. Kapı sabahtan ne kadar erken açılırsa o kadar iyidir. Yoksa herkes kalktıktan sonra, bütün konu-komşu işine gittikten sonra, kalkıp kapıyı açmanın hiçbir yararı yoktur. Kapı açmak için en iyi zaman kuşların sabahın şafağında ilk ötmeye başladıkları ya da ötmeyen hemen önceki saatlerdir. Kapıyı sabahtan ilk kalkan açar. Bu da genellikle o evin gelini ya da kızidir.

5 — Kapı açmamak : Akşam vaktinden sonra kapıların açık bulundurulmamasıdır. Akşamla birlikte tüm dünyayı cinler kaplar. Evren gündüz insanların, gece cinlerindir. Eğer kapılar açık olursa, «cinler, şeytanlar» içeriye girer. Bunların girdiği yere de kötülük, uğursuzluk, şanssızlık... girer. Böyle evlerde «bed-bereket» kalmaz. Bunun için akşam olunca hemen «kitle kapıları, cinler, şeytanlar girmesin içeri» denir. Hele karşılıklı iki kapının açık durması hem daha tehlikeli, hem daha uğursuzdur. Buna da «kapıların

Düğünler, Gelenekler :

YOZGAT DÜĞÜNLERİNDEN GELENEKLER

Yazan : İsa KAYACAN

Ülkemizin her köşesinde, örf ve âdetlerin kendine özgü bir görünümü, kendine özgü bir zenginliği var. Bunu folklorumuz bakımından tutarlılığı, ilerisi için ümit verici bir tablo ortaya çıkarışıyla bağdaştırmak mümkündür.

Yozgat - Sorgun'un yeni adı Günpınar, eski adı Kehmulet olan köyündeki düğün örneklemeleri üzerinde durmak istiyoruz.

Köyler arasında genellikle benzerlikler var. Başlık parası kesinlikle yerine getiriliyor. Piyasayla paralel olarak yükselen başlık parası için söylenenler çoğunlukta olmasına rağmen, kaldırılması yönünde gözle görülen belirtiler yok.

Düğünler genellikle üç gün yapılıyor. Kız evine, oğlan evi tarafından götürülen, yemek ve çeşitli ihtiyaç maddelerinin tümünü «kap içi» olarak adlandırıyorlar.

Gelin kızın saklanması : Gelin kız arkadaşları bir eve saklıyorlar. Oğlan tarafının temsilcisi olan bir kadın, arıyor arıyor, bulması için çeşitli tartışmalar yapılıyor. Bulamayınca «bahşiş» verince, nerede olduğu gösteriliyor.

Ceyiz listesi : Oğlan tarafının aldığı tüm eşyalar dahil, kız tarafının aldıklarıyla birleştiriliyor ve bir liste üzerine, cinsi, adedi ve fiyatları dökülüyor. Genellikle köy halkının toplu bulunduğu yerde tanzim edilen listeler için yapılan işlemin adı: «Ceyiz yazma» olarak adlandırılıyor. Köy halkından okur-yazar birisi listede tanzim ederken ceyizin ismini okuyor, odada bulunanlar (zaman zaman sırayla) tahmini, yaklaşık fiyatları söylüyorlar. Listenin bitiminde yazılanlar toplanıyor, yekün alınıyor. Ancak, toplam rakamın tek lira halinde olması alışkanlık halinde. Örneğin, 150.000 TL. sı ise son yazılan «aynanın»

birbirine bakması» denir. Akşamları kapılar asla birbirine baktırılmaz. Bunları bilmemek, akşamları kapıları açık bulundurmak kız için, gelin için büyük eksiklik sayılır. Kaynana bunu bilmeyen gelinine kapıların birbirine bakmamasını sık sık tenbihler.

Gerçekten de karşılıklı iki kapının açık olması hava akımlarına yol açtığından sağlık için zararlıdır. Bu inanışta olmayanlar da karşılıklı açık kapı - pencere bırakmazlar. Hırsızlar, uğursuzlar zarar vermesin diye.

(Devamı var)

fiyatı 1.— TL. sı olarak kaydediliyor ve toplam 150.001.— TL. sı şeklinde meydana çıkarılıyor.

En azından iki şahitle, köy yöneticisi muhtarın resmî mühür ve imzası yanında, oğlan tarafı «teslim alan» şekrinde imza ediyor ve kız tarafına veriyor. Listenin tek nüsha yapılması ise, ilk bakışta biraz anlamsız gibi geliyor. Ama alışkanlıklarından vazgeçmiyorlar.

Köy odasında çay içme : Oğlan tarafından getirilen çay, şeker, vb. nin köy halkı ve erkek tarafına ikram edilişi. Hizmet eden kişi, elindeki tepsiyle oğlan tarafına geliyor ve «hayırlı olsun» diyerek, tepsiyi bırakıyor. Oğlan tarafı da 10-15-20.— TL. sı ne verirse, tepsinin üzerine bırakıyor. Ama bazı köylerde (örneğin Paşaköyünde, çaycının para konusunda ısrar ettiği görülüyor).

Yemek tuzuna bakma : Oğlan tarafından birisine «yemeğin tuzuna bakın» diyorlar. Sofraya ilk gelen yemeğin üzeri kapalı oluyor. Yemek yapan kişiye, hizmetinin karşılığı olarak belirli bir para bırakıldıktan sonra, yemekler yenmeye başlıyor.

Misafir ağırlama : Bilindiği gibi, Anadolu'nun pek çoğunda köy odaları vardır. Ama, «Günpınar»da köy odası yok. Eğer oğlan tarafı köyün dışından geliyorsa, gelen misafirler, birer ikişer, köy halkı (düğün sahibinin yakın akrabaları) tarafından paylaşılıyorlar. Bunun karşılıklı hizmet anlayışı olarak değerlendirilisi yapılabilir.

Düğün Kâhyası : Kız ve erkek tarafının temsilcileri ntelğinde görülüyorlar. Köy odasında toplanan halk, özellikle erkek tarafının kâhyasına «hücum ediyor» ve «Çalgıcı» olmadığı hallerde, erkek tarafının kâhyasından «bir türkü» istiyorlar. Eğer söylemezse «suya atarız» diyerek, aralarında eğleniyorlar. Gerekirse, suya atma işlemi gerçekleştiriliyor.

Kardeş yolu : Kızın erkek kardeşleri bir kaç tane ise, kız tarafınca tespit edilen birisine «Kardeş yolu» veriliyor. Tespit edilen kişi isterse para almayabiliyor. Eğer erkek kardeş yoksa, kardeş yolu baba tarafından alınıyor.

Damadın köye sokulmaması : Gelin alma günü, dışarıdan gelen damadın köye gitmesi yasak. Köyün girişinde «kâyalık» denilen mevkiye bekletiliyor. Bunun nedeni «Eoğlu gelip kızınızı götürdü veya kızınızı el oğluna teslim ettiniz» denilmesi olsa gerek!

Halk Hikâyelerinin Kaynakları :

LEYLÂ İLE MECNUN (1)

Yazan : Murat URAZ

Halk ile aydın toplumun ortak kullandığı yabancılardan gelmiş, Türk şairlerince de üzerinde işlenerek «Yerli» duruma getirilmiş hikâyelerden biri de; Leylâ ile Mecnun'dur.

Bu hikâyenin türeyişi, olayları ve içindekilerin kimlikleri üzerinde çeşitli söylentiler geçer:

Kimisi; Mecnun'un Emevî'lerden Abdümelik zamanında yetişmiş âşık bir şair, kimisi; Leylâ ile Mecnun'un masaldan doğma iki aşk kahramanı, kimisi ise; bu olayı Emevî şehzâdelerinden birinin uydurduğu, şiirleri de onun yazmış olduğunu öne sürmektedir.

Gerçekten; halk hikâyeleri, anlatan âşıkların dahi, uydurarak ortaya getirdikleri hikâyelerdir. Bu gibi Türk hikâyeleri de az değildir.

Cumhuriyet Ansiklopedisi'nde de bu hikâye için şöyle denilmektedir:

«Mecnun 700 yıllarına doğru ölmüş Arap şairi Kays ül Âmirî'nin lâkabıdır. Bu bedevi şairin Leylâ tül Âmirî ile geçirdiği mâcerâ X. yüzyıldan başlayarak Arap edebiyatında işlenmiştir.»

İster bu söylentilere, ister başkalarına göre olsun; genel olarak bunun; Arabistan'da iki genç arasında Plâtonik sevgileri kuvvetle canlandıran bir Be-

(1) Bu yazılarda; bu tip hikâyeler için kuruluşundan bu yana; kimlerin ne zaman bilgi verdikleri üzerinde geniş ölçüde durulacak değil de, ancak belli başlı bir kaç yazarını kısaca gösterdikten sonra, özellikle konularını ve folklorla ilgili yönlerini, Türk şairlerince de yapılan katkıları, bu hikâyelerin kahramanlarını anarak yeri geldiği Türk şairlerinin gönüllerinden damlamış olan mısralardan bir kaçını belirtmekle yetinilecektir.

Leylâ'nın, Mecnun'u sahrada vahşi hayvanlar arasında bulunurken görmeye gittiği (Eski bir minyatürden).

devi Hikâyesi olarak başladığı, bu iki gencin de Beni Âmir kabilesinden Leylâ ile Kays olup, hayatları boyunca derin acılar çektiği, önce Leylâ'nın, sonra da Mecnun'un öldüğü, ikisinin de bir mezara konulduğu anlaşılmış bulunmaktadır.

Şimdi, bu küçük çerçevede içinde gösterilmiş olan hikâye, detaylarıyla şöyle özetlenebilir :

Beni Âmir kabilesinden Müvella'h'ın oğlu Mecnun denilen Kays ile amcasının kızı Leylâ, okulda arkadaş iken aralarında sevgi başlamıştır. Bu sevgi yayılınca, Leylâ'yı ailesi okuldan alıyor, Kays delilere dönüyor. Takındığı durumlarından ötürü; ona «Mecnun» adı veriliyor. Mec-

nun'un babası, kızı, âilesinden oğluna istiyor. Onlar da kızlarının adını çıkaran bir deliye verecek kızları olmadığını söylüyor.

Mecnun'un derdi günden güne artıyor. Anası ve babası ona nasihat ediyor. O da :

Ey ruh-u revânım âta ânal
Kâm-u dil ü cânım âta ânal
Tahkik edüben işim hatadır,
Her ne deseniz bana revâdır.

Takdir çü böyledir, ne tedbir?
Takdiri eder mi kimse tağyir?

Mecnun, kimseden yardım ve vefa göremeyince; dağlara, sahralara gidiyor. Âhûlar ve vahşi hayvanlarla arkadaş oluyor:

Gördü Mecnun kim beni âdemde yok
resm-i vefa,
Vardı ol divâne vahşilerle ülfet eyledi.

Diyen bir şairden başka, kimselerin yardım etmediği Kerem hikâyesinde de şöyle yer almaktadır.

Akkavak kızdır, Böyrek'in dengi,
Şah İsmâil'in yâri Arap Üzengi,
Leylâ bir zamanda Mecnun'un dengi;
Anlara da imdat kılan olmadı.

Mecnun sahrada o hâle geliyor ki, kuşlar bile başında yuva yapıyor da haberi olmuyor. Şair Hayâlî; bunu şu beytile anlatıyor:

Sözüm sirâyet etse Mecnun-u nâ murâda,
Kuşlar kebab olurdu başındaki yuvâda.

Şair Eşref Paşa da, başka âşıkları göz önüne alarak, Mecnun'un başında kuşların yuva yapma işine şöyle dokunuyor :

Ârâmgehi-i mürğ idi derler ser-i Mecnun,
Medân-ı muhabbette, ne başlar yuvalandı.

Leylâ da, karşılıklı olarak Mecnun gibi aşkının ateşile yanmaktadır. Âilesi işe bir çâre olmak üzere, Leylâ'yı bir avda görerek seven ve onunla evlenmek isteyen, Beni Esat kabilesinden İbn-i Selâm'a veriyorlar. Bunu istemeyen Leylâ, ona: «Beni bir peri seviyor, seninle evlenirsem o peri ikimizi de öldürür». diyor, İbn-i Selâm bundan ürkererek, kendini Leylâ'dan uzak tutuyor.

O sırada, «Növfel» adında başka bir kabile büyüğü, Mecnun'u sahrada görüyor ve haline acıyor. Derdinin ne olduğunu soruyor, o da anlatıyor. Növfel, Leylâ'yı; Mecnun'a alacağını söylüyor ve âilesinden istiyor. Ama âilesi bir deliye kızlarını veremeyeceklerini söylüyor. Növfel bunlarla savaşa giriyor. Onları yeniyor. Bu

sırada Mecnun, Leylâ tarafının kazanmasına dua ediyor. Növfel bunu haber alınca bırakıyor ve kabilesine dönüyor, ama kendine yediremiyor, verdiği sözü yerine getirmek istiyor, Mecnun'u sahralarda aratıyorsa da bulduramıyor.

Bu arada Mecnun'un, Zeyt adındaki bir arkadaşısı, Leylâ'nın evlendiği haberini Mecnun'a ulaştırıyor. Mecnun büsbütün «Zivânedan çıkıyor». O sırada Leylâ da, İbn-i Selâm ile evlenmiş durumda olmadığını bir mektupla Mecnun'a bildiriyor. O zaman Mecnun rahat bir nefes alıyor.

Çok geçmeden İbn-i Selâm ölüyor. Leylâ da, Mecnun'u aramak üzere sahralara gidiyor. Onu vahşi hayvanlar arasında buluyor. Konuşuyorlar, ama Mecnun perişan bir haldedir. Leylâ'ya: «Artık bende hayır kalmadı. Git Leylâ Git! Mevlânı bul», diyor. Leylâ büyük üzüntü içinde dönüyor ve çok geçmeden ölüyor.

Ölmezden önce anasına şöyle bir vasiyette bulunuyor :

Düşse yolun ol olan diyâre;
Arz-ı gamım eyle ol nigâre.
Zinhar ana sen olanda vâsil,
Hoş kimsedir, andan olma gafil.
Düş ayağına rızasin iste,
Ben mücrim için duasın iste.
Arz eyle ki ey vefâlı dildâr!
Can verdi yolunda Leyli-i zâr.

Leylânın ölümünü haber alan Mecnun koşuyor, mezarına kapanıyor ve öyle feryat ediyor ki, Fuzûli'nin dediği gibi:

Az kaldı ki nâlesile dildar,
Ol hâb-ı ecelden ola bidâr.

Büyük bir acı içinde, Leylâ'nın mezarı üzerine yığılmışken orada o da ölüyor ve ikisini bir mezara gömüyorlar.

Leylâ'nın ve Mecnun'un ölümünü ve bir mezara gömülüşlerini Fuzûli şöyle anlatıyor :

Mecnun ki haberden oldu agâh,
Sûz-u ciğerile çekti bir ah.

Az kaldı ki nâlesile dildar,
Ol hâb-ı ecelden ola bidâr.
Bir lahza bülent edip hurûşu,
Düştü yere gitti akl u hûşu.

Mecnun, Leylânın mezarını görünce :
Çün gördüm mezarı gül'izârın
Düştü ve kucakladı mezarın.

Kabr üzre akıttı kanlı yâşın,
Laal eyledi yaşı kabr taşın.

Mecnun da ölmek istiyor:

Yâ Rap bana cism ü can gerekmez,
Canan yok ise cihan gerekmez,
Çün râz-ı dilini etti takrir,
Reyile muvafik oldu tedbir.
İmdat kılıp inâyet-i Hak;
Kıldı anı maksadına mülhak.

Ve ölüyor :

Leyli! dedi verdi can-ı şirin,
Ol aşık-ı bi karar-ı miskin.

Halk oraya toplandı, ikisine de çok acıdılar:
İl cem' olup ettiler nezâre,
Mecnunu siyah rüzigâre.

Kabr üstüne gördüler yığılmış,
Canâneye can nisâr kılmış.

İkisini bir mezâra gömmeğe karar verdiler:

Ahvaline ağlayıp serâser,
Defn etmeğin ettiler mukarrer.
Gasl eyleyip ol ten-i nizârın,
Dildarın açtılar mezârın.

Koydular anı hem ol mezâre,
Gamnâk yetiştî gamkisâre.

Nevâî de ikisinin bir mezâra gömülüşünü şöyle anlatıyor :

Girdi iki cism bir kefenga,
Yok yok iki ruh bir bedenga.
Bir na's ama ol iki dilârâm,
Andak idi kim dükâne bādâm.

**

Halk arasında yerleşen ve Karagöz'e de geçmiş bulunan Leylâ ve Mecnun hikâyesini; halk hikâyecileri ve âşıkları her ne kadar düz anlatışları arasına şiirler serperek ve daha çok Türk aydın şairlerinin ve Fuzûli'nin etkisi altında düzenlemiş ve söylemişlerse de, Ferhat ile Şirin'de yaptıkları gibi, kimi yönlerinden olsun adapte olanağını bulamamışlardır.

Şunu da söylemek gerekir ki; eski kahramanlık, ya da aşk hikâyelerinin önce anlatılmış ve yazılmış olanlarında, uydurmaların yanı sıra, geleneklere bağlılık gösterilir, olayların karakteri ve özellikleri önemle göz önünde tutulurdu. Bu hikâyeler eski anlatış âdâbına göre bir giriş (Pişrev) ile başlar, sonu da bir bağ ile bağlanırdı.

O tip hikâyeler ancak o çeşit anlatış ve yazışlarla canlandırılmış, okuyup yazma bilmeyen, bu pişrev ve son bağlamalarının anlamlarını anlamayan halka bile sevdirilmiş olurdu.

**

Halk hikâyeleri arasında Leylâ'nın çehresinin aya, gözlerinin âhûya benzediğini ve bunun için de Mecnun'un bir âhûyu sevmek istediğini

şu parça göstermektedir:

Aşk uğruna neler çektim,
Mecnun'um, düştüm sahraya.
Gönüm aşkla durmaz inler,
Sevdiğim rakiptir âya.

Ceylanım seni seveyim,
Gözlerin benzer gözüne,
Duyamaz oldum ben sesini,
Hasretim tatlı sözüne.

Mecnun, âhûların gözlerini Leylâ'nın gözlerine benzetir, bu nedenle âhûları çok severdi. Bir gün dağda bir avcının tuzağına bir âhûnun tutulduğunu görüyor, avcıdan bunu âzât etmesini yalvarıyor. Avcı da: «Ben bununla geçineceğim. Bırakırsam sonra ne yaparım?» diyor. Mecnun'un yalvarmaları boşa gidiyor.

Bunu gören Mecnun, üzerinde nesli varsa hepsini avcıya veriyor, avcı da râzı olarak âhûyu bırakıyor.

Fuzûli bunu şöyle anlatıyor :

Mecnun ana verdi cümle rahtın,
Pâk eyledi berkten dirahhtın.

Serbest kalan âhûya, Mecnun şöyle yalvarıyor :

Tenha koyma men-i zebûnu,
Olgıl bana deşt rehnümünü.
Gez bir nice gün benimle hemrah.
İnsan deyüp etme benden ikrah.

Kıldıkta hayal-i çeşm-i Leyli,
Sen ver men-i hastaya teselli.
Çün ol beşeriyetin unuttu,
Âhû hem anıla üns tuttu.
Anın sebebiyle hem çok âhû
Sahrada anıla tuttular hû.

Mecnun, Leylâ'nın saçlarını ve zülûflerini de sever. Leylâ'nın zülûfleri onun «Sevdağ gönünün yatağı» olurdu. Divan şairleri de sevdiklerinin zülûflerini, sevgi dolu kalplerinin yuvası sayarlar ve: «zülû-ü hûban, lâne-i kulûb-u âşikandır», derlerdi.

Fuzûli de bir gazelinde:

Âşiyân-ı mürğ-u dil Zülû-ü perişânındadır.
«Gönül kuşunun yuvası senin perişan zülûflerindedir», diyor. Bunun içindir ki âşık şairler; sevgililerinin zülûflerine tarak vurmasını âşıkların gönüllerini perişan ve târûmar etmesi ve kâkülleri de «belâ tuzağı» anlamına alırlardı.

Ancak Nedim gibi ince duygulu bir şair, nasıl olmuş da sevdiğinin zülûflerine şöyle demiştir:

Dedim ki, ey ham-i zülfünde fitne der
fetrâki

«Heybenin iki gözüne doldurulmuş gibi, zülflerinin büklümlerine fitne doldurulmuş olan ey güzel!» Nedim, böyle söylemekle çok soğuk ve tuhaf bir mısra söylemiş oluyor.

Kimi şairler de Leylâ'nın saçının ve zülflerinin güzelliğini şiirleri içine alarak :

Şunda bir güzele gönül düşürdüm,
Beni Mecnun'a çevirdi ol saçı Leylâ.

Zülâli

Ey saçı Leylâ nice zülfüne şebgün dediler,
Dağa düşsem yaraşur kim bana Mecnun

dediler.

Celili

Mecnun'u babası bu sevdadan kurtulmaya dua etmesi için Kâbe'ye götürdü, Mecnun orada bunun tersine olarak Leylâ'ya olan aşkının artmasına dua etti. Fuzûli'nin de buna benzer şöyle bir beyti vardır:

Aşk derdile hoşum el çek ilâcından tabip,
Kılma derman kim helâkım zehri

dermanındadır.

Firdevsî (934 - 1020) şehnamesinde şöyle iki fikra anlatıyor :

1 — Halife; Leylâ'yı görüp, başkalarından daha güzel olmadığını ve Mecnun'un niçin onu sevdiğini sorar.

Süleyman Nahifî bunu şöyle Türkçeye çeviriyor:

Bir Halife Leylâ'ya dedi ki seni
Sen misin Kays'a olan Sûriş fiken?

Gayriden hüsnün değil bir âb u tâp,

Dedi: (Var Mecnun'a sor!) budur cevap.

2 — Mecnun bir köpeği çok seviyor ve ondan ayrılmıyor.

Kim olup bir kelbe Mecnun dîlnüvâz,

Bûs edip eyler idi sûz u güdâz.

Ona, «Bu pis köpeği niçin bu kadar seviyorsun?» dedikleri zamana Mecnun:

Kim tilsim-i beste-i Mevlâ'dır ol,

Pâsbân-ı küçe-i Leylâ'dır ol.

«Bu köpek Allah'ın tilsimi ile bağlı olarak Leylâ'nın sokağında bekçilik etmektedir», diyor.

Aştan şikâyet edip te sonunda eli koynunda kalan Türk aydın şairlerinden, Leylâ ile Mecnun'u hatırlamayan yok gibidir. Bunlardan bir kaç beyit :

Zincir-i muhabbet çekerek geldi cihana,
Mecnun ile divâne gönül tev'eme benzer.

Vecdi

Yine deşt-i cünun hâli değildir şöyle şât
olsun,

Var ey feryat benden ruh-u Mecnun'a
selâm eyle.

Vecdi

Başın için olsun divâne gönül,
Dolandırma beni kûy-u Leylâ'da.

Şem'i

Senin ettiklerin cevri u cefayı bâna ey
zâlim!

Ne Leylâ etti Mecnun'a, gedâsına ne şah
etti.

Selâmi

Ama Fuzûli der ki :

Bizde Mecnun'dan füzun aşıklık istidâdı
var,

Âşık-ı sadık menem Mecnun'un ancak âdı
var.

Kendi aşkının karşısında, Mecnun'un aşkını küçümsemektedir.

Halk şairlerinden sevdikleri yolunda içi yanlanlar da, hep Leylâ ile Mecnun'u hatırlar, kimisi Mecnun'un Leylâ uğruna dağlara, sahralara düştüğüne kendilerini benzeterek şöyle anlatırlar:

Meskenim gördüm düşümdü köh u sahradır
benim,

Şöyle kim Mecnun olup, Leylâ'ya düştüm
ağlarım.

Hilmi

Mecnun'un olup dağları mesken, yatak ettim,
Leylâ mısın esaçları reyhan yeter oldu?

Fazlî

Mecnun gibi sahraya düşüp aşkile cânâ!

(Mevlâm!) diyerek ol saçları Leylâyı

düşündüm.

Lezizî

Kimisi de :

Bahr-i aşkın katrasından eyle nûş bir

zerrece,

Mest olup, sermest gözüp, Mecnun gibi

Leylâ'ya düş.

Recûlî

Sevdazedenim ben de senin ey âfet-i devran!
Mecnun olurum aşk ile Leylâ bakışın var.

?

Diye durumlarından şikâyet edenler de olmuştur.

Gence Türklerinden Nizami (1150 - 1214) ilk olarak İran edebiyatında Leylâ ve Mecnun mesnevisini yazmıştır. Bundan sonra, ön plânda

Gelenekler ve Törenler :

SORGUN KÖYLERİNDE BAYRAKTAR SALAVATLARI

— III —

Yazan : Hasan Lâtif SARIYÜCE

30. Pınarın başındadır
On iki yaşındadır
Sana derim bayraktar sana
Şu kaya kaç yaşındadır
Allah Allah
31. Ey'er kişi er kişi
Ne biri bilir ne beşi
Sana derim arkadaş
Mekke'de bir koyun kuzulmuş
Anası erkek kuzusu dişi
Allah Allah
32. Bismillahi derler Allahın adı

- Pınarı yaptırdım pöhrengi yedi
Sana derim arkadaş
Kâbenin eşiğini kim yondu kim koydu
Allah Allah
33. Cennetâlâda bir ağaç var dalsız budaksız
Onun üstüne bir kuş konmuş tüysüz
tozaksız
Onu bir adem yemiş dilsiz damaksız
Sana diyom arkadaş bil bakayım sen bunu
Allah Allah
34. Gökten indi bir akrep
Ağzında yeşil yaprak

olarak; Hüsrev-i Dehlevî (1253 - 1325) ile, Câmî (Nurettin Abdurrahman 1412 - 1452) gelmektedir.

Türkiye dışındaki Çağatay şairlerinden Ali Şir Nevâî (Emir Nizamettin 1441 - 1501)'nin hamsesi arasında 1485 yılında yazdığı Leylâ ve Mecnun; Türkler arasında ikinci olarak yazılmış sayılmaktadır.

Bu hikâyeyi birinci olarak ve Türkiye'de, Nevâî'den daha önce Edirne'li Şahedî (XV.), 1478 yılında «Gülşen-i Uşşak» adı ile Şehzâde Cem için yazmıştı.

İznik'li Celili'nin Nizâmî'den Leylâ ve Mecnun çevirisi ile, Edirne'li Celili'nin de (XV.) bu ad ile bir mesnevisi olduğu gibi, bunlardan sonra da belli başlı olarak;

Türkiye'de ilk manzum Hamseyi yazan Behiştî (Ahmet Sinan: Ö. 1501) nin, ünlü din bilgini Ak Şemsettin'in küçük oğlu Hamdullah Hamdi (1449 - 1508) nin, (Yazdığı tarih: 1499. H. 905), Edirne'li Necatî (İsâ: Ö 1509) nin, Fuzûli (Mehmet: 1495 - 1556) nin (Yazdığı tarih: 1535). Hayâlî (Mehmet: Ö 1556) nin, Nişancı Mustafa Çelebi'nin kardeşi Salih Çelebi: 1499 - 1565) nin, Kaf zâde Fâizî (Ö. 1631) nin, yazdıkları Leylâ ile Mecnun mesnevileri varsa da bunların içinde en ünlü ve en başarılısı Fuzûli'nin yazdığıdır.

Türk ve İran edebiyatlarında Leylâ ile Mecnun'daki aşkı; mistik bir sembol olarak ele alanlar da olmuştur ki, bunların da başında yine Fuzûli gelmektedir. Böyle aşka, sofular ve tarikatçılar «Mecazî aşk» derler (1).

Mecnun'un aşkının «Mecazî aşk» olduğu

üzerinde, Nâbi, «Tuhe-i dilkeş-i Nâbi» adlı kitabında Mecnun için şöyle diyor :

Hâsılı bir aşık-ı çâlâk idi,
Aşk-ı mecaz idi dili pâk idi.
Firkat-i Leyli ile Mecnun idi,
Hece ile ahvali diğer gün idi.
Rah-ı talepte olunca serfiraz,
Verdi netice ana aşk-ı mecaz.
Tâlîp iken görmeğe didârını,
Tarf-ı sahrada görürdü yârını.

Bu halleri üzerine Leylâ ona şöyle diyor :

Leyli dedi Kayse ki: Ey müptelâ!
Aşıka nâz etmek olur mu revâ?
Talip iken vuslatıma ruz u sep,
Şimdi nedir kaçmaya benden sebep?

Mecnun ise :

Dedi : Kerem kil bana etme cefa,
Talibe arz eyle cemel ü lika.
Bir dill mamur ede çün aşk-ı pâk,
Gayrileri etmez âna iştirâk.

Cevabını vermekle aşkının iç yüzünü anlatmış oluyordu.

(1) Mecaz; bir şeyi kendi anlamında değil de, bir uygunluk ve benzetme yolu bularak, başka bir şeyi öne sürmektir.

Müstisizm'e göre Mecazî ask ta; baska bir şeyi, daha çok insanı, sever görünerek, onu yaradan Tanrı'yı sevmektir.

Yaratıklar içinde en güzel olan «Ahsen-i mah-lûkat» denilen insandır. Bunun için de bir şair şöyle demişti :

Kendi hüsnün hüplar şeklinde peydâ eyledin,
Sonra döndün; çeşm-i aşktan temaşa
eyledin

- Sana diyom arkadaş
Bu dünya kaç kilo toprak
Allah Allah
5. Kat kat olur camilerin kubbesi
İçinde okunur farzı sünneti
Sana diyom arkadaş
Bunlar kimin ümmeti
Allah Allah
6. Bayraktar bayraktarlığında şüphem yok
Yirmi dokuz harfin kaçının noktası var
Allah Allah
7. Bir nedir iki nedir üç nedir
Erkân nedir tadil nedir yol nedir
Cenneti âlâda bir kuş gördüm
Üç yüz altmış kanadı var ördek midir kaz
midir «Cebrail»
8. Yörü bayraktarım ben de varayım
Yedi tabur samenini «seymenini» ben de
göreyim
Haddim olarak bir sual sorayım
Veysel Karani'nin türbesi nerededir
Allah Allah
9. Bismillahi Kur'an tatlı
Hz. Ali Düldül atlı
Arkadaş Cebrail kaç kanatlı
Allah Allah
- Cevap :
Bismillahi Kur'an tatlı
Hz. Ali Düldül atlı
Bana soru mu soruyon
Cebrail altı yüz altmış altı kanatlı
Allah Allah
10. Bismillah diye başlayak söze
Yolumuz uğradı düze
Sana diyom bayraktar sana
Gökten dört kitabı kim indirdi bize
Allah Allah
- Cevap :
Bismillah dedim de başladım söze
Şimdi cevap veririm bayraktar size
Gökten dört kitabı Cebrail indirdi bize
Allah Allah
11. Okuyup dört kitabı tahsil edip bil de gel
Beyseme'nin «?» ismi yerde midir gökte mi
Mekanını bulda gel
Allah Allah
- Cevap :
Okuyup dört kitabı tahsil edip bilmişem
Yedi derya derununa dalmışam

- Beyseme'nin ismi gökte değil yerededir
Ol mekânı bulmuşam
Allah Allah
42. Yer altında sarı öküz söyle kaç yaşındadır
Mevlâm onu hür yaratmış kimler onun
başındadır
Allah Allah
- Cevap :
Yer altında sarı öküz altı bin altı yüz altmış
altı yaşındadır
Mevlam onu hür yaratmış bütün dünya
başındadır
Allah Allah
43. Hz. Ali Düldül'e bindi
Haykırıp kavgaya girdi
Ali kavgaya girince
Sağ yanında kim durdu
Allah Allah
- Cevap :
Hz. Ali Düldül'e bindi
Haykırıp kavgaya girdi
Ali kavgaya girince
Sağ yanında Zulfugâr durdu
44. Bilir kişi bilmez kişi
Haktır Mevlânın işi
Cenneti âlâda bir koyun kuzulmuş
Anası erkek babası dişi
Allah Allah
- Cevap :
Bilir kişi bilmez kişi
Haktır Mevlânın işi
Cenneti âlâda kuzuluyan koyunun
Anası Adem, kuzusu Havva'dır
Allah Allah
45. Şarkta bir bulut uyandı
Arşı âlâyı dolandı
Sana diyom bayraktar
Bayrağın ne ile boyandı
Allah Allah
- Cevap :
Şarkta bir bulut uyandı
Uyanıp da arşı âlâyı dolandı
Benden sual mi soruyon
Bayrağım şehitler kanı ile boyandı
Allah Allah
46. Dinle bayraktarım sual sorayım
Âşıklık kimden icat olmuştur
Ne ile verdiler nizam terazi
Gördüğün yer ne ile abat olmuştur
Allah Allah

- Cevap :
Dinle bayraktarım cevap vereyim
Âşıklık Adem'den icat olmuştur
Gürzünen kılıçtır veren nizamı
Dünya bunlarla abat olmuştur
Allah Allah
47. Bayraktar bilir misin ilmin başını
Ne ile kestiler kandil taşını
Ol nedir ki kesti kendi başını
Bunu bilen üstat olmuştur
Allah Allah
- Cevap :
İlmin başı budur eylemek sabır
Kandil taşı kesen ol ismi Gafur
Kendi başın kesen gökte buluttur
Cebrail âleme üstat olmuştur
Allah Allah
48. Bir ağaç gördüm dalsız budaksız
Bir kuş gördüm tüsüz tozaksız
Bu kuşu kim yedi dilsiz damaksız
Allah Allah
- Cevap :
Bir teneşir gördüm dalsız budaksız
Bir ölü gördüm tüsüz tozaksız
Onu Azrail yedi dilsiz damaksız
Allah Allah
3. Atışma salavatları :
1. Hey huluma huluma
Su doldurdum tuluma
Sana diyom bayraktar
Koc'it gibi uluma
Allah Allah
2. Bir sana bir eşine
Nere gitsen varırım peşine
Çok ileri gitme bayraktar
Sonra s..... azı dişine
Allah Allah
3. Teraziyim kantarım
Günden güne artarım
Çok ileri gitme bayraktar
Çekince ağzını yırtarım
Allah Allah
4. Evlerinin önü soku
Kitabı al da oku
Öyle salavat mı verilir
Si boku
Allah Allah
5. Ben seni âşık gördüm
Sofrada kaşık gördüm
Tavuk boku yemişsin
- Ağzında bulaşık gördüm
Allah Allah
6. Bağlarına vardım bağları goruk
Ayağına giymiş çitili çarık
Böyle salavat mı verilir hey koca sırik
Allah Allah
7. Tahta tahta tarılar
Anası kızını kurular
Bir salavat da siz verin
Tosbâ «tosbağa» başlı karılar
Allah Allah
8. Denize attım hindi
Hz. Ali Düldül'e bindi
Çok ileri gitme arkadaş
Bayrağını elinden alırım şindi
Allah Allah
9. Bayraktarım ayak ayak geliyor
Yiğitbaşı salavatını veriyor
Dört kitabın adını bilmiyen benden sual
soruyor
Allah Allah
10. Yörü bayraktarım bayrağını götür
Salavatını Hz. Resul'a yetir
Korkma bayraktarım bir selavat da sen getir
Allah Allah
11. İşte geldik elinize
Ördek konsun gölünüze
Aldık gidiyok kızınızı
İt yalasın yüzünüzü
Allah Allah
12. İşte geldik elinize
Ördek konsun gölünüze
Kızınızı aldık gidiyok
Sarı saman bağlan belinize
Allah Allah
13. Al bayrağın eşini
Tuttuk cennet kuşunu
Gözün aydın guva «Güveyl»
Getiriyok eşini
Allah Allah
14. Yumurthanın sarısı
Yere düştü yarısı
Aldık gelini gidiyok
Büyüğünüze küçüğünüze darısı
Allah Allah
15. Mezarımın taşı var
Kefenimin yaşı var
Korkma arkadaş korkma
Burda din kardaşı var

KAYSERİ'DE ABDİ DEDE MENKİBESİ

Yazan : Kâzım YEDEKÇİOĞLU

Ünlü gezginimiz Evliyâ Çelebi, Seyahatnamesinde öyle şeyler anlatır ki gördükleri, duydukları ve yakıştırmalar çoğu kez birbirine karışır, içinden çıkılmaz olur. «Şefaât Yaresulallah!» diyecek yerde «Seyahat Yaresulallah!» diye dilinin dolaşması sonucu başına gelenler gibi, dolambaçlık okuyucunun başına gelir. Bu, O'nun büyüklüğünü, tarih, coğrafya, halk bilimi vb. bakımlardan olan büyük hizmetlerini ne küçültür, ne de gölgelendirir; bu, bir gerçek. Ne var ki görgüye, gözleme dayananlarla, ağızdan duyulan ve aktarılanları ayırmak okuyucuları azıcık sıkıntılıdır; kafasına takılan çengelin çözümü için epeyi düşündürür.

Biz, bu yazımızda büyük Gezginiimizin Kayseri ile ilgili yazdıkları arasında yer alan Abdî Dede Menkibesini (*) Üslûbuna yakın bir dille naklen yineliyeceğiz.

ÖZTELLİ'Yİ KAYBETTİK

Dergimizin yazarlarından değerli arkadaşımız Cahit Öztelli, 24 Şubat 1978 günü 68 yaşında Ankara'da öldü.

Folklor ve Halk Edebiyatı alanında yüzlerce makale, 19 eser bırakan Öztelli, geniş bir bilgi hazinesine sahipti. Daha yayınlanacak 10 a yakın eseri vardı.

Ölümü, bilim dünyasında büyük üzüntülere yol açmıştır.

Acı haber üzerine dergimizin sahibi ve Öztelli'nin çok eski bir arkadaşı olan İhsan Hınçer, Ailesi adına, Öztelli Ailesi'ne aşağıdaki telgrafla başsağlığı diledi.

Sayın Öztelli Ailesi'ne,

9. Sokak, No. 4/5

Bahçelievler - Ankara

Acı haberi Radyo'dan duyduk. Üzüntümüz sonsuzdur. Kederler içindeyiz. Cahit Öztelli adı, Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Tarihi'ne altın harflerle yazılacaktır.

Üzüntünüzü paylaşır, başsağlığı dileriz.

İhsan Hınçer

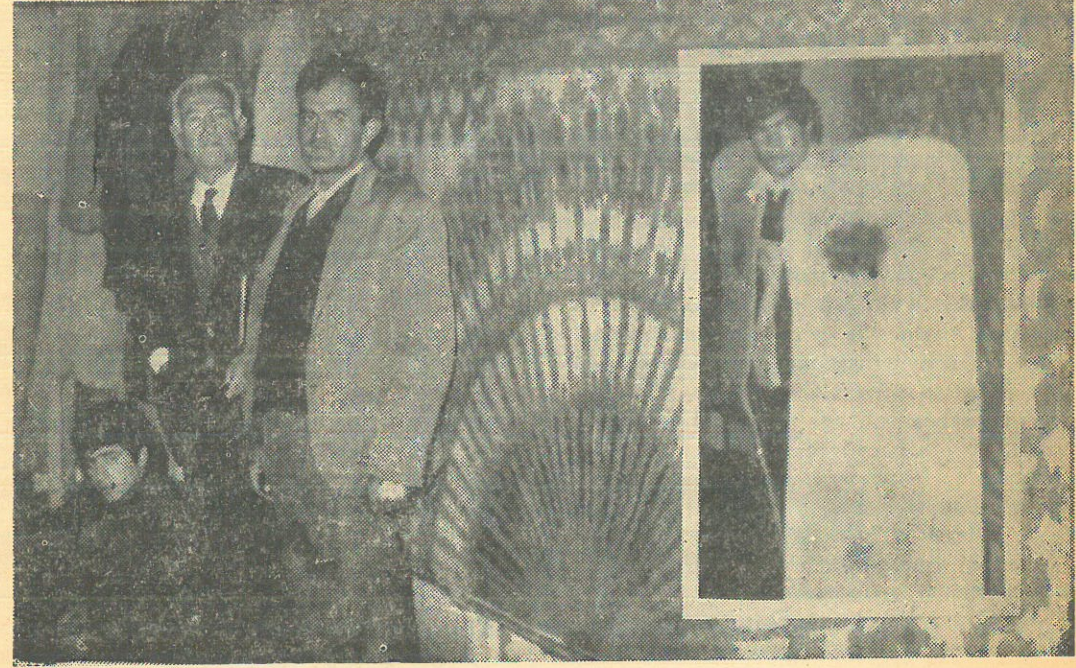
Hınçer Ailesi adına

Dergimiz, gelecek sayılarından birini Öztelli Özel Sayısı olarak yayınlacaktır.

T.F.A.

KONYA'DA KEÇECİLİK

Yazan : Mahmut SURAL

Keçecilik alanında bilgi veren Konyalı Naci Nuh Usta, arkadaşımız Mahmut Sural ile bir nakışlı taban keçesi önünde... Sağ tarafta bir çoban kepeneği görülüyor..

Eskiden, Konya'da, şimdi yok olan adı bile unutulmuş bir çok sanatlar vardı. Bu unutulmuş sanatlar arasında, şimdi aklıma geliverenlerden kağnıcılık, semercilik, hayvan koşum saraçlığı, çarıkçılık, yemenicilik, postacılık, kılıçlık, mumculuk, dayhanacılık, kömürcülük, kürkçülük sanatları vardır. Bugün bu sanatlar tarihe karışmış, yok olmuşlardır. Geçerlilik yüzünden değil de itibarsızlık yüzünden yok olmak üzere bulunan sanatlar arasında keçecilik de ön sıralarda gibidir.

Konya'da Kayıklıkahve civarındaki Belediye'ye ait Yeni Pazarın solundaki sokağın adı «Keçeciler» sokağıdır. Bu sokak deri, yün, yapağı, tiftik işleriyle uğraşan az miktardaki koluşakları istisnâ edilirse, tamamen keçeciler tarafından doldurulduğu için bu adı almıştır. Küçük yaşlarımda iken, bir süre Fakidede Mahallesinde oturmuştuk. Rahmetli nenemle bu sokaktan çok gelir geçerdik. Karanlık, izbe gibi dükkânların içinden, keçe tepenlerin kulağıma «ih ah ah» biçiminde gelen tempolu seslerini duyardım. Bu-

günse, artık çok uzun süreler yaşayacağını sanmadığım _ Nuh Naci ustaya kalırsanız bu sanat, koyunculuk yaşadığı sürece yaşayacaktır - bu sanatın bugünkü durumunun ne olduğunu anlamak için sizleri Keçeciler sokağında şöyle bir dolaştıracağım ve keçe ustalarının neler dediğini sizlere de dinleteceğim.

Keçeciler sokağındaki Nuh Naci ustanın dükkânındayız. Tahminen elli metre karelik, basık tavanlı, ön bölümünün tavanına kepenekler asılmış olduğu için eğilerek girebildiğiniz dikdörtgen bir dükkân. Solda, kapının ağzında tepme makinesi, habire keçe tepiyor. Sağ duvarda, nakışlı bir taban keçesi, sol duvardaki rafta, tepilmiş renkli yünler ve içleri dolu bir takım torbalar, torbalar. Dükkânın ortasına, sekiz metre uzunluğunda, iki metre genişliğinde ve elli kilo ağırlığında, özel olarak yapılmış bir hasır serilmiş. İki işçi genç, bu hasırın üstüne, iki santim eninde kesilmiş ve bir şerit hâline getirilmiş renkli tepmeyi motifler biçiminde döşemektedir.

Biz, Nuh Naci ustanın dükkânına girdiğimiz zaman dekor böyleydi. İkrâm edilen çayları yu-umlarken, Nuh Naci ustaya sordum :

— Usta, önce keçe nasıl yapılır, anlatır mısınız?

— Önce yünleri taraktan çekeriz. Eskiden ökmekle halaçların pamuk attıkları gibi atardık. Üç bir işti. Taraktan çektiğimiz yünlerin bir bölümünü türlü renklere boyar, sonra tepemiz işçilerin döşemekte oldukları motiflerin şeritleri kesilmiş tepmelerini göstererek - ve şu ördüğünüz biçimde bir şerit gibi keser, yine ördüğünüz hasırın üstüne, kafamızdan çıkardığımız motifleri döşer, üstüne de taraklanmış 15 lo yünü düzenli bir biçimde serer ve hasırı düz-ler, tepme makinesine veririz. Bu tepme işi es-den dört kişi tarafından yapılır ve ikibuçuk saatte falan tamamlanabilirdi. Şimdi makina ile 10 fazla kırkbeş dakikada tepme işi tamamlanmaktadır. İşimiz bu yönden çok kolaylaşmıştır.

Tepme makinesi pek basit bir şey... Dürül-üş hasır ve uzunlamasına bir yatağın içine otu-ruş ve bu yatak belirli ölçülerde dürülüş hasırı döşemekte, her çevrilisinde de yukarıdan üstüne taran bir kol bulunmaktadır.

— Bu makinayı kim buldu acaba usta?

— Balıkesirde bir tornacı ustası bulmuş. Ben buradan tornacı bir arkadaşı alıp Balıkesire götürdüm, makinayı birlikte gözden geçirdik ve burada bir benzerini yaptık. Şimdi esnafın hep-nde var.

— Evet, keçe tepildi, sonra nasıl bir işlem olur bu keçe?

— Tepme işi biten keçe hamama götürülür. Hamamda özel olarak yapılmış keçehanede su ve pişinciye kadar dövülür, bundan sonra da kurutulup satışa çıkarılır.

Hamamın keçehanesini gördüm. Yirmi ka-rar işçi peştemal kuşanmış, durmadan keçe döşüyor, dürüp büküp yuvarlıyorlardı. İçerisi bu-rla kaplı olduğu için fazla kalamadım, işçilerle konuşmak bu nedenle mümkün olmadı.

Türkiye'de her sanatın bir Piri vardır. Ve bu Pirlerin, çoğunlukla evliyadan oldukları söy-lenir ve inanılır. Örneğin, berberlerin Piri, ulu habeden olan Selman-ı Fârisî-Selman-ı Pâk'-ın Terzilerin Piri, Cennet-i Âlâ'da, hâlâ hüлле biç-şekte olan Hz. İdris Peygamberdir. Keçecilerin Piri ise, Nuh Naci ustanın dediğine göre Heyri Paril Sultan'dır. Heyri, Hayri'nin galatı olmalı-dır, ama Paril nedir? Bunu bilemiyorum ve so-ruyorum:

— Nuh usta Pîriniz kimdir?

— Pîrimiz, Heyri Paril Sultan adında bir zattır. Pîrimiz, yünü elinde ditmiş ve bir çapu-tun içine dürüp dövmüş, dövmüş... Fakat keçe bir türlü olmamış... Hırsından ağlamış ve göz yaşları didilmiş yünlerin üstüne dökülmüş... (Testicilerin Piri de böyle ağlamış ta, elleri çamurdan öyle kurtulmuştu) Heyri Paril Sultan, o hırs içinde didilmiş yünleri tekrar dürüp dövmüş, sonra açıp bakmış, göz yaşlarının döküldüğü böl-üm yapılmış kalmış ve pîr böylece anlamış, ki keçe su ile dövülecektir ve öyle yapmış. Nuh Naci usta: «Ben bu hikâyeyi 92 yaşındaki ba-bamdan dinledim. Babam da, bundan 92 yıl ön-ce, 92 yaşındaki ustalarından dinlemiş» diye an-lattı.

— Eskiden, keçeci esnafı çoktu, şimdi ne kadar var acaba?

— Bundan yirmi yıl önce 120 kadar keçeci esnafı vardı. Bugün on esnaf ya var, ya yok.

— Yirmi yıl içinde, neden bu kadar azaldı bu esnaf?

— Efendim, bu sanatın çiraklığına katlana-cak işçi yok. Yâni halkımız bu sanata itibar et-miyor, hiç kimse çocuğunu bu sanata vermiyor. Esnaf bu yüzden azaldı.

— Peki, satışları nasıldır, talep var mıdır?

— Ne kadar yapabilirsek, o kadar satılır, ke-çe veya kepenek. Elde kalır diye bir endişe yok.

— Neler yapıyorsunuz?

— Taban keçesi, kepenek, namazlık, çizme ve sanâyide kullanılan her boyut ve her kalın-lıkta keçeler yapmaktayız.

— Bir çift yaygı keçe kaç kilo yünden çıkı-yor ve kaçta satıyorsunuz?

— Otuz kilo yünden bir çift keçe çıkar, 1800-2000 lira arasında da alıcısı vardır. Ancak, köylünün çoğu yününü kendisi getirir, biz işçi-liğini yaparız.

— Dış ülkelerde de keçecilik sanatı var mıdır?

— Vardır. En ünlüsü Türkiistan'da çıkar. Genellikle Sovyetlerdeki soğuk bölgelerde ta-vanlara keçe konmaktadır, soğuk geçirmez ke-çe.. Sovyetlerden sonra Bulgaristan'da, Roman-ya'da ve İngiltere'de keçecilik sanayileşmiştir. Ve sanâyi mallarında kullanılmaktadır.

— Dış ülkelerden keçe isteyenler oluyor mu?

— Fransızların İngiltereden keçe aldıklarını duyuyoruz. Avrupa'dan, özellikle Balkan Devlet-lerinden keçe isteyenler oluyor. Yine duyduğuma

göre, geçen yıllarda Afyonkarahisar'dan önemli miktarda keçe ihrâcı yapılmış, ama Konya böyle bir taleple karşılaşmadı. Talep olsa da zaten karşılayamayız.

Misafirli bulunduğumuz keçeci Nuh Naci usta bir aralık:

«— Siz nerelerde kaldınız? Buraya, yerli yabancı bir çok gazeteci geldi, bilgi aldı, resim-ler çekti, gitti. Ta Japonyadan bir profesör geldi, burada üç gün kaldı, keçenin nasıl yapıldığını izledi.»

Dedi, raftan aldığı mukavva bir kutuyu karış-tırıp bir kartvizit buldu ve bana uzatta. Kartvizit-in yazılarına göre, Konyaya gelip keçeciliği ve keçenin nasıl yapıldığını araştıran Japon, Osaka Güzel Sanatlar Üniversitesi Profesörlerinden Tsuneo Yoshioka'dır.

Adam, ta japonyalardan kalkmış ve Konya-ya gelmiş, keçecilik öğreniyor. Sebep ne ola-bilir? Merak edecek başka bir şey bulamamış mı acep?.. Teknik gelişimin zirvesine çıkmış bu-lunan Japonya, keçeyi ne yapacak?.. Hayrola!..

Bugün keçe, ağırından, hafifinden, sanâyilin her dalında kullanılan bir maldır. Ola, ki Japon-lar, keçenin nasıl yapıldığını, burada üç gün içinde öğrenip, orada fabrika kursunlar ve keçe imâline geçsinler. Biz de, on yıl önce 120 olan Konyadaki esnafı, on yıl sonra dokuz on'a indirelim. On yıl sonra da yok olur giderse bu san-at, gider Japonlardan öğreniriz!.. Kökü suya batmıyor ya?..

Nuh Naci ustaya tekrar sordum:

— Keçe yapımı fabrikalaştırılmaz mı?

— Neden olmasın? Pekâlâ olabilir. Olabilir ama, bizim gücümüz yetmez buna... Ben kişi olarak, hamamdaki keçehanede, insan gücü ile yapılan işlemleri de makina ile yapmayı düşün-

düm, araştırmalar yaptım, fakat başaramadım. Maddi gücüm yetmedi buna.

— Türkiye'de keçe, başka nerelerde yapılmaktadır?

— Keçe en çok Urfa ilimizde yapılmaktadır, ki bugün Urfa'da üçyüz tezgâh vardır. Keçe yapımının en güçlü olduğu yer ise, başta Afyon olmak üzere, Balıkesir, Tire, Ödemiş, Salihli, Turgutlu ve Kula'dır. Bizim Akşehir, Bor, Niğ-de, Kars; Erzurum, Doğubeyazıt, Samsun, Eski-şehirde de atölyeler vardır. Keçelerin en ünlü olanı da Konya keçeleridir. Bugün, Türkiye'deki keçe atölyelerinin sayısı iki bini rahatlıkla bulur, ama işçi bulma güçlüğü her yerde vardır.

— Sizce, bu sanat daha uzun yıllar yaşar mı?

— Koyunculuk ölmedikçe, keçecilik te ölmez.

— Keçe, Konya'ya ne zaman gelmiş, acaba biliyor musunuz?

Bu sorum üzerine dükkânda oturmakta olan bir müşteri de söze karıştı. Kulu İlçemizin Kara-cadağ Köyünden Dede Çiftçi imiş bu kişi, şöyle dedi:

— Konya'da Hasan ağa adında bir keçeci ustası vardı. Bu Hasan ağa keçenin Konya'ya iki-bin yıl evvel geldiğini söylerti. İki bin yıl yaşa-mış bir sanat ölür mü? Bu iş, koyunculuğa bağ-lı bir san'at, koyunculuk ta mer'aya bağlı.

Anlıyorum, ki Dede Çiftçi'nin derdi de mer'a...

**

Keçe ve halı Anadolu'ya Selçuklularla birlik-te gelmiştir. Daha önceleri Anadolu'da gerek ha-lı ve gerekse keçe görülmez. Anadolu'da Selçuk-lulardan önceki devirlerde kıldan yapılmış palaz denilen bir çeşit sergi ve kilim vardı.

Yıllık aboneli: 60,

altı aylık aboneli: 30

liradır.

Yurt dışı senelik abone:

\$ 8, £ 4, DM. 18

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen:

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Akşaray — İstanbul, Tel.: 22 49 74

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve baskı:
YÖRÜK MATBAASI
İstanbul

Aras Boyu Ozanları :

ŞEMKİRLİ ÂŞIK HÜSEYİN - GÖĞÇELİ ÂŞIK ELESKER KARŞILAŞMASI

Yazan : Nizamettin ONK

Aras Boyu'nun adlı, sanlı ozanıdır Şemkir'li Âşık Hüseyin (1811 - 1891). Şamhor'un Gabanlı köyünde dünyaya gelmiştir. Sonradan aynı yörede «Karaca - Emirli» köyüne yerleşerek bütün ömrünü burada geçirmiştir (A).

Âşık Hüseyin, âşıklık san'atını GENÇE yakınlarında yaşayan ünlü Kerbelâyı Bağır (Âşık Mecnun)'dan öğrenmiştir. Ünlü ozanlardan (oğlu) Âşık Çoban, Çardaklı Âşık Mikîş, onun yetiştirmeleridir.

Burada Şemkir'li Âşık Hüseyin'le, büyük ozan Göğçe'li Âşık Elesker (1821 - 1926)'in ilk karşılaşmalarından söz edeceğiz :

Âşık Hüseyin'in şöhreti zirvede idi. Nerede bir düğün, nerede bir dernek olursa çağırılıyordu. Öyle ki, biri sona ermeden öbürüne isteniyordu. Çoğuna yetişme imkânından yoksun kalıyordu. Üç, dört yerden birden davet geldiği için...

Bir gün Âşık Hüseyin bir mecliste çalıp, çağırıyordu. Divâniler, tecnisler, güzellemeler, geraylılar sazının tellerinden dökülürken, âşığın yükselen sedâsı gönülleri fethediyordu. Ağır ellerin şenlendirdiği meclis, can-ı gönülden dinliyordu. Bir aralık hikâyeye anlatmağa başladı Âşık... İstek üzerine «Tufargan'lı Abbas'ın hikâyesiydi bu. Tatlı ağız, içtenlikle anlatışı, etkisi altına almıştı toplumu. Bir hayli geçmişti ki gecedin, âşığa çay ikram edildi. Sazını köşeye koyan âşık, çay bardağını dudakları arasına götürürken «Göğçe'li Âşık Elesker sohbeti» işitti. Kulak verdi. «Üstün âşık, kudretli şair» sözü geçiyordu... Rengi değişti âşığın. «Nasıl olur, meclisinde başka âşığın sözü geçer? Yörenin benden kudretli âşığı var mıdır?» diye kurcaladı kafasını... Bundan sonra nasıl çaldığını, nasıl söylediğini bilmedi. Düğün sona erer ermez evine döndü. İçinde bir derd, kafasında bir düğün idi. Nerede olsa bulmalıydı, Elesker denen adamın âşıklık yükünü öğrenmeliydi. Gerekirse haddini bildirmeliydi.

Evinde hafif bir yol hazırlığı yaptı. Atladı atına. Küçük yokuş, büyük yokuş demeyip hızla yol aldı. Geç vakit geldi Gedebe'y'e... Geceyi orada bir dostunun evinde geçirdi. «Sabah yüzünüze hayırla açılınsın» sabah oldu. Erken atına

binen âşık uğurlandı. Yine durmadan, dinlenmeden Göğçe Mahalî'na geldi. Basar - Geçer kasa-basında Elesker'in AĞKİLSE köyünden olduğunu öğrendi. Atının yüzünü çevirdi Ağkılse'ye... Köye girince elinde tesbih çevirerek yavaş yavaş yürüyen birine rastladı. Selâm verdi, sordu:

«Âşık Elesker'in evi nerededir?»

«Köyün en sonundaki ev, Elesker'indir.»

Atını mahmuzlayıp, görünen evin önüne vardığı. Gördü ki, iri-yarı, esmer bir genç balta ile odun doğruyor. Duyduğu nama, nişana göre Elesker, bu olmalıydı? Ayrıyla yaklaştı :

«Es selâmün-âleyküm» dedi.

«Ve âleyne-âleyküm selâm» cevabını aldı.

«Oğul, Elesker sen misin?»

«Beli, Elesker benim.»

Atından indi, Elesker'in elini sıktı.

«Men Şemkir'li Âşık Hüseyin'em» dedi. Elesker de :

«Hoş geldin, Söyün (Hüseyin) emi» karşılığını verdi.

Atını tavlama çekip, eyerini indirdiler, bağladılar, önüne yem döktüler. Âşığı da odaya bu-yur ettiler.

Bir eve konağ gelince, aziz tutmak, en iyi yemekleri hazırlayıp ikram etmek geleneğimizin başlıcasıdır. «Konağseverlik Türk'ün şanıdır» derdi Elesker ...Bu aziz konağı da ağırlamak boynunun borcu idi. Bir kuzu alıp kesecekti. Buna gayret ediyordu.

Âşık Hüseyin ise fikirleştirdi: «Men, Elesker'in derinliğini, dayazlığını (1) öğrenmeğe, âşıklık kudretini yoklamağa gelmişem. Eğer Elesker'in yemeğini yersem, Ona bir fenalığım olmayacak. İyisi budur ki, önce Elesker'i sına, ya sazını al, şöhretine son ver. Ya da yemeğini ye dost ol.»

Daha Elesker'in yemek hazırlığı yapmasına fırsat vermedi. Bir bahane ile dedi :

«Oğul Elesker, iyi biliyorsun ki, bir köye âşık gelende halk bir meclis hazırlar, onu dinlemek için başına toplanır. Ben de hiç olmazsa yörede tanınmaktayım. Atımla gelirken omuzumdaki sazımı da gördüler. Cemaat gelmeden önce sen de sazını getir, tellerine tezene/mızrap

ARAŞTIRMALARI

vuralım, bir düzene sokalım ki topluluğun zeh-lesini (2) döküyelim.»

Elesker :

«Hüseyin emi, sen çok uzak yoldan gelmişsin. Açlığın var muhakkak. Ben bir kuzu alayım. Ufak yemek hazırlığı yapılınsın, bir parça kaburganın altını doidur, sonra sazımızı düzeltelim» dedi.

Şemkir'li Hüseyin, yine Elesker'e dönerek ısrarla :

«Oğul Elesker, cemaat toplandıktan sonra saz düzeltmeğe kalksak, herkes bezecek, hiç iyi olmayacak, şimdilik açlığım da hiç yoktur.» dedi.

Üstad âşıkların önceden sazını düzene sokup, hazır ettiklerini biliyordu Elesker. Meclis toplanınca sazını eline aldı mı, hemen söze soh-bete başladılar. Kabul etti Hüseyin'in teklifini.

İkisi de sazlarını getirdiler. Tezene ile düzeltmeğe başladılar. Sol elle çaldı sazı Elesker. Onun mızrap vuruşu, saz havalarını yerli yerinde çalıp nakışlandırması Şemkir'li Hüseyin'in dikkatinden kaçmadı. «Sazı oldukça mükemmel, sözü (deyişi) de mükemmel miydi?» Diye düşündü. Elesker'e:

«Oğul Elesker, Bir ahçı hazırlayıp, pişirip önüne getirdiğinde, bu yemeğin tuzu unutulsa nasıl olur? Tatsız. Hatta yenilmez bile. Öyle ise biz de sazımızı düzelttik, karşılıklı birkaç bent söz demezsek, tuzsuz yemeğe benzer» dedi.

Elesker'in, Şemkir'li Hüseyin'in kendisini sınavacağından şüphesi kalmamıştı. Yemek ve başka hazırlıklardan vazgeçerek, onun isteklerini kabul etti. «Usta, karşılıklı bir kaç bent söz söyleyelim» dedi.

Âşık Hüseyin, Elesker'in önde demesini teklif etti ise de Elesker: «Usta, sen konağsan, önde sen söyle» dedi. Bu fırsatı gözlüyordu Âşık Hüseyin. Sazının tellerine vurup, «Divânî» havasıyla çalmağa başladı.

Aldı Şemkir'li Âşık Hüseyin :
Bir ana ki oğlan doğsa mert doğar oğlanı mert,
Atası da kâmil olsa, söz tapar (3) devranı mert,
Üç gündün çok ac kalsa da yardım bir tike
yemez (4)
Çağırıp yoldan gaytarar (5) hub sahlar mihmanı mert.

Âşık Elesker :

Altı günde halgeyledi âlemin sübhânını,
Ağa güne karar verdi, dolandı dünyanı mert.

Muhammed, şânına geldi doksan-bin kelmanı (6)
tam
Osman yazdı, cem eyledi, otuz cüz Kur'anı mert.

Âşık Hüseyin düşündü; «Gerçekten öğüldüğü değin güçlü, yetenekli âşıkmiş Elesker. Ne deseler kişinin şânına yakışır.» Aldı tekrar :

Âşık Hüseyin :
Bir merdinen üflet kılan, ahırında mert olur,
Namerdinen ilgi kuran, çöl, beyaban kurd olur,
Namert bir mehmanı görse, iki gözü dört
olur (7)
Mert ad alar (8), sürfe salar (9) hub sürer
devranı mert.

Âşık Elesker :
İbrahim Halî'lulâh ki ehd-i peyman eyledi,
Oğlunu çekdi Mina'ya Hakka kurban eyledi,
Hacer yandı, nâle çekdi, âh-ı figan eyledi
Bağrullâhın kerem kıldı gönderdi gurbanı mert.

Âşık Hüseyin :
Gel biçare Âşık HÜSEYN, sözün her nişan olur,
Hak mecliste namerd olsa, o meclis perşan olur
Bir mecliste bir mert olsa o meclis ruşen olur,
Her yerde bir hane yapar, geşt eyler dünyanı
mert.

Âşık Elesker :
ELESKER adın kurbanı, ya Muhammed - Mustafa,
Şânına da Kur'an geldi, Arafatan kul kefâ,
Dinini âşkâr eyledi, münkire verdi cefâ
Özü mert, sözü mert, ah-ı mert, meydanı mert.

Şemkir'li Âşık Hüseyin'in gözü kestirmede Elesker'i. Âşıktır bu, hemen sazı gömleğine giydirip asmak ta işine gelmedi. Elesker ise değerli konağın isteğini yerine getiriyordu. Nazını çekiyordu.

Birden Şemkir'li Hüseyin :
«Oğul Elesker, bir de «Bağlama» deyelim, bakalım ki bir mecliste olsa idik, nece ederdik.»
Elesker de «Baş üstüne» dedi.

Her ikisi tekrar deyişmeğe başladı. Sıra Elesker'de idi (B).

Âşık Elesker :
Ne zaman halk oldu küllî kâinat,
İnsan nake (10) m'ndi, nake ni mindi?
Gözler'n âfetdir, alır canımı
Peykân kirpiğinden ne ganan indi.

Âşık Hüseyin :
İptida halk oldu küllî kâinat,
Onda yere m'ndi, yer yere mindi.
Hüsünden galmadı, cismimde takat
Ne Arif, ne Mansur, ne Aram ündi.

Âşık Elesker :

Ne eksik dîn, ne artık kul, ne dânnan,
Hercaiye zehir olur neden nan?
Bivefâdan, muhannetden, nâdândan
Ezel'de ne kândın, ne kânan indî?

Âşık Hüseyin :

Merd iğid dünyadan getmez kala dı (11),
Hercailer cismim od a gala dı (12),
Te'ne sözler sinem üsdde galadı
Ne kesabilirem, ne yaram indî (13),

Âşık Elesker :

Elesker'em çekmegilen yaralar,
Gayda (14) budur, yar könlünü yar
alar (15)

Sınık dendan yar üzünü yaralar

Emmek istisim de ne ganam indî.

Âşık Hüseyin :

Hüseyin düşse cananından uzağa,
Şeyda bülbül te'ne vurur o zağa (16)
Men can dedim canan düştü uzağa
Ne galbim yahündür, ne aram indî (17).

sanların meclis kurup odayı kalabalık hale getirdiğinin farkında bile değillerdi. «Tecnis» havasında çaldıkları sazı, koştukları sözü «Göğçe gözellemesi»ne çevirmişlerdi. Elesker öndeydi. Yi-ne devam etti (C).

Âşık Elesker :

Hercainin, dil bilmezim ucundan,
Döne döne men ziyana düşmüşem,
Doymak olmaz gözellerin medhinden
Pervane tek yana yana düşmüşem.

Âşık Hüseyin :

Kâmil üstâzlardan aldım dersimi,
Şair cergesinde sana düşmüşem, (1)
Arif meclisinde, âlim yanında
Neçe defa imtihana düşmüşem.

Âşık Elesker :

Dövletim çoh oldu, gıymadım pula,
Kör oldu gözlerim yapışdım dula,
Ne ölür, ne itir, canım kurtula (2)
Mecnun teki biyabana düşmüşem.

Âşık Hüseyin :

Bir zaman elimde zîlbem saz oldu
Güzeller benimle üzbe-üz oldu (3)
Suyum artık geldi, toz ha toz oldu
İndi de yumşalıb una düşmüşem (4)

Âşık Elesker :

ELESKER geçibdir namus, arından
Âlem yatmaz onun ah-u zarından,
Boşasam gorhuram oğlanlarından
Boşayabilmirem kana (5) düşmüşem.

Âşık Hüseyin :

Özüm âşık olup gezirem âlde,
Kaldı hesret gözüm ibrişim telde,
Elesker, danışan teşbih misalde
HÜSEYN, deyer yaman dona düşmüşem.

Meclis, «sağ ol âşığ», «var ol âşığ» diye yürekte alkışlıyordu. Söz sona erince Şemkir'li Âşık Hüseyin, cemaati selâmladı. Elesker de aynı davranışı gösterdi. Sazın, sözün devamı istendi. Âşıklar «Geraylı» havasında dokundular tellere. Bir «Dudak - değmez gözelleme» ile renkli nağmeler, tavana yükselen sesler «kamışlar arasından toprak dökmekteydi».

Âşık Elesker :

Nahag yerde gizlin sırrın (Ç)
Gizletdin sen hardan geda, (6)
Ah çekersen nâle ile
Canın geder, candan geda.

Âşık Hüseyin :

Âşık ne lâyıktı deye
Herze (7) hediyanan geda
Danış ki sen hakikattan
Yeddi erkândan geda.

Âşık Elesker :

Al çadırın çık sahraya
Sal bu serine saya gez.
Gaza ki sennen gezecek
İstersen gir deryaya gez.
Şin içinde sakın eyleş
Hakikattah de aya gez.
Ağ eyle sinen aynasın
Ol ferr-i şeytandan geda.

Âşık Hüseyin :

Ey aşık gel hakikati
Dilinde sen izhar eyle,
Şeytanın ferr-i işinden
Şeriri de kenar eyle,
Seç te gil şahlar şahına
Canını da nisar eyle
Heşire dek hilâs eyler
Ol narı nirandan gedâ.

Âşıklar o kadar keyflendiler ki, iki bendini dörtlü başladıkları «Dudak deymez gözellemesi»nin her bendine dört yaprak/dize daha eklediler. Elesker'in acı yapraklarına, Âşık Hüseyin'in ayak vermesi coşturuyordu. Elesker'in üstünlüğü ortaya dökülmüştü.

Âşık Elesker :

Elesker'le danışanda,
Al eline sazı danış
Incisen de isteyen
Eyle erkinen danış
Eyleşen de ağır eyleş
Danışarda çok az danış
Eş'denler ehşen desin
Sana heryandan geda.

Âşık Hüseyin :

HÜSEYN deyer eşk ehililer
Ateşlere yana gerek
Şeriatın, şekkiyatın
Tarikaatın kana (1) gerek.
Tecnisi, hem de tehmişi
Sayıla sanına gerek,
Ne kadar seçer hırdarı
Geyri ganandan (2) geda,

Şemkir'li Âşık Hüseyin ünlü idi. Herkes tanıyordu. Elesker de ona anlayışlı davranıyordu. Semaver fokur fokur kaynıyordu evin bir köşesinde. Çay bardaklarının biri dolup, biri bo-

şalıyordu. Konağ âşığa da çay içmesi için ara vermesini istediler. Bir an için hal, hatır soruldu. Bir bardak çaydan sonra tekrar Elesker sazı aldı, bir «Elesker Güzellemesi» havasıyanan istenen «Sarı - köynek» deyişine başladı (D).

Âşık Elesker :

Cilvelenib ne durursan karşımda
Anan sana gurban ay sarı - köynek.
Meleksen, çıhipsan cennet bağından
Heçkes olmaz sana tay sarı - köynek.

Doymak olmur, işvesinden, nazından
Fere keklük kimi hoş avazından,
Yel vurdu ürbendi attı yüzünden (3)
Ele bildim doğdu ay sarı-köynek.

Gözelsen tariffin düşüp mahala,
Zer kemer yaraşır gametli - dala,
Leb gonca, diş inci, yanağı lala,
Çekilib kaşların yay sarı - köynek.
Vesfini söyleyim gafletten ayıl,
Gerdana yaraşır gızıl hamayıl (4)
Hesretin çekenler olubdur sayıl,
Yığır (5) gapılardan pay sarı - köynek.

Tuti dilli, serv-i boylu sallatın,
Budur merhameti bu salânatın
Gönder gelsin ELESKER'in heletin (1)
Eyleme emeğim zay sarı-köynek.

Elesker'in ustası ünlü şair Kızılvenk'li Âşık Ali'yi dahi etkisinde bırakan «Sarı-köynek» ayaklı deyişi halk duygusunun içli örneğidir (2). Elesker söyler de Şemkir'li Âşık Hüseyin «Sarı-Köynek» ayağında koşma düzemez mi? Yavaşça sazını alıp ayağa kalkınca, Elesker geçip oturdu. Vurdu tezeneyi, dokundu tellere Âşık Hüseyin. O da çaldı «güzelleme» ile:

Âşık Hüseyin :

Seher çağı gafil çıhdın garşıma (E)
Yıhdın atam evin, ah sarı-köynek,
Maral kimi sürüp geçtin bereden
Dönüb bir avsına bah sarı-köynek

Sedrim Savaları (3) da yayılmış kardır,
Göğsünde baş veren turunçdur, nardır,
Cemaalin Şö'lesi (4) şems-i kamerdir
Salıbdır âleme şöh sarı-köynek.

Zebanın şekerdir, dehanın meze
Dilin şerbetinden lutf eyle b'ze
Gızıl (y)üzük kestir, kaşı firuze
Nazik bermâhlara tah sarı-köynek.

Yanağın lalası saralıb solmaz,
Şahmar zülfün çalan kimse sağalmaz.

(A) — Azerbaycan Edebiyatı Tarihi; Bakü - 1960 C. II sh. 58

(1) Dayaz : Derin olmayan. Dibi görünen.

Konağ : Konuk, misafir.

(2) Zehlesini tökmek : Nefret ettirmek.

(3) Tapar : Bulur. (4) Tike : Lokma. (5)

Gaytarar : Geri çevirir. (6) Kelme : Kelime. (7)

İki közü dört olmak : Yemeğinden korkmak. (8)

Ad alar : Ad kazanır. Ün alır. (9) Sürfe salar : Sofra kurar.

(B) Âşık Elesker; Azərneşr, Bakü - 1937 sh. 245 - 246 (Latin harfli).

(10) Nake : Dişi dove. (11) Kala. (12) Yığmak, kalamak. (13) Parçalayım. (14) Gayda : Usul. (15) Sevgili gönlünü sevgili alır. (16) Zağ : Cilâ. (17) Aram : Aradaki mesafem.

(C) Azərneşr - Bakü - 1937 «ƏŞİK ELESKER» sh. 247 - 248 (Latin harfli) Âşık Ekber'in sesinden plâğa alınmıştır. Bende vardır.

Geder bu güzellik sana da galmaz
Vardır senin kimi çoh sarı-köynek.
Âşık HÜSEYN deyer hüsnüne destan,
ehişden galibdir bu huni, gilman
ipriğin almasıdır, kaşların kâman
urubdur sineme oh sarı-köynek.

Nasıl olsa, Elesker her zaman AĞKILSE hal-
nı dinletebilirdi. Konağ âşiğa kulağ asılmalydı.
Tecnis»leri çok sevilen, Âşık Hüseyin'den ayak-
liken bir «tecnis» istediler. O da vurdu telle-
(F):

Âşık Hüseyin:
ir söz dedim dostum (ncidi) menden
oyrat saldı meni ay üzden üzden, (a/1)
eçe vahdır dahi görebilmirem,
özüm hesret galdı ay üzden üzden (a/2)
Seryağıplar sır sözüümü yayanda (X)
İncelibdir cismim olub yay ende
Sakinçılar tehnelerde yayanda
Çekerler şehdini ay üzden üzden. (a/3)
rez olmaz teze doğmuş ay sana (XX)
yılı dedim, Mecnun dedim ay sana
tiyirem bu destimi eysana
esretem gay öpüm ay üzden üzden. (a/4)

Gavvaz oldum deryalar da derindi (XXX)
Derd ekmişem, bar getirib der indi,
Menim mehabbetim sana derindi
Senin ki görünür ay üzden üzden, (a/5)

HÜSEYN deyer sana gurban bah menem, (XXXX)
em talihli, gara igbal bah (t) menem,
enden geyri b'r kimseye bahmenem
zeller sef çekse ay üzden üzden. (a/6)

Geç vakta değin meclisi şenlendiren âşıklar,
yük topluluğun sevgileriyle karşılandılar. Söy-
diler, konuştular, çaldılar, çağırdılar, gamlı göl-
llerin bütün dardını dağıttılar. Neş'e içtenlik
vası estirdiler. Gece de hayli ilerlediği halde
nse uyku zamanı geçti, artık son verelim, de-
k istemiyordu. Yine âşıklar merhametliyidiler
bir an susturdular sazı. Âşık Hüseyin Eles-
ri kucaklayıp öptü. Dedi ki:

«Oğul Elesker, ben seni sınağdan geçiriyor-
m. Eğer beceriksiz olsaydın, meclis kurulanda
ni bağılyıp, sazını alıp ayrılacaktım. Şimdi gö-
yorum ki benden ilerisin, geri değilsin. Hele
nçsin, her geçen gün şanın biraz daha uzak
hala yayılacaktır.»

Topluluk iyi bir hâtırıyla Âşık Elesker'in evi-
terkederken iki âşık geceyi birlikte geçiriyor-
Sabah olunca Elesker kuzu kestirdi. Birkaç
n Âşık Hüseyin'i konağ etti. Gereği değin ağır-

ladı. O günden sonra bu iki üstad âşık öyle dost
oldular ki, zemherinin soğuşunda dahi birbirini
aradılar. Biri öteki dostunu özleyince, bora mı,
tipi mi, kar mı? demeyip, uzakta dahi olsalar
birbirlerini gördüler. Ölüncüye dek dost kaldılar.

(Ç) Aynı eser; 249 - 250 (dizeler de ek-
sikiik var.)

(1) Cerge: Sıra. (2) İtir: Yitiyor. (3) Üz
ke üz: Yüz - göz olmak. (4) Yumşalıb: Yumu-
şamış. (5) Kana: Belâya. (6) Geda: Âşık. (7)
Herze: Boş lakırdı. Saçma sapan söz.

(D) Göğçe'li Âşık Elesker: Nizamettin Onk,
Adapazarı - 1964 sh. 57 (1, 2, 5 bentler derlen-
miştir).

(1) Kana: Anlaya. (2) Ganandan: Anlayan-
dam. Geda: Âşık. (3) Ürbend: Peçe. (4) Hama-
yıl: Göğüse asılan beşbirlik/altın veya gerdan-
lık. (5) Yığır: Toplayor. Pay: Hisse.

(1) Helet: Armağan.
(2) Göğçe'li Âşık Elesker, Nizamettin Onk,
Adapazarı - 1964 sh. 32-33; Türk Folklor Araştır-
maları, Haziran - 1976, S. 323 sh. 7683 «Âşık
Ali.» yz. Nizamettin Onk, (Âşık Ali'nin sarı-köy-
nek deyişi işlenmiştir.)

(3) Savalan: Kafkaslarda yüksek bir tepe.
(4) Şö'le: Şüle.

(E) Azerneş, Âşık Elesker; Bakı-1937, sh.
260.

(F) Aynı eser, sh. 259 (Çiğalı/Güzelleme
Tecnisi) dir.

Bu deyiş çiğalı (c'inaslı) technis güzellemesi
olduğundan, çiğ/a/cinas sanatını açıklıyalım:

(a/1) Yüzden, gözden salmak, (a/2) Yüz
güzelliğinden.

(a/3) Üst kısmından. Yüzünden. (a/4) Ya-
naklarından.

(a/5) Yüze gülenlerdensin. (a/6) Sıraya
girse.

(X) İkinci bent: Yayanda: Yaymak, uzak-
lara söz ulaştırmak. (Fesat) yay ende: Yay gibi
ince. Yayanda: sıvar g'bi sürmek.

(XX) Üçüncü bent: Ay sana: Gökteki ay
sana eş olamaz. Ay sana: Hey sana (hitap). Ey-
sana: İhsan (a).

(XXX) Dördüncü bent: Derindi: Derinlik.
Der indi: Şimdi derle. Derindi: Muhabbetim çok-
tur sana.

(XXXX) Beşinci bent: Bah menem: İyi bak
(Sana kurban benim.) Bahmenem: Sana baht,
talih benim. Bahmenem: Bakmam. (Seni bırakıp
başkasına bakmam).

Malatya Folkloru :

MALATYA'DA UNUTULAN BİR MESLEK: KATIRCILIK

Yazan : Ahmet ŞENTÜRK

Yirminci yüzyılın başından itibaren yurdu-
muzda karayolu ve demiryolu yapılması hızlanın-
ca motorlu taşıt araçları çoğaldı. Bunun sonucu
olarak, yüzyıllardır yük hayvanlarıyla yapılan ve
önemli bir taşıt kolu olan katircilik tarihe karış-
tı. Eski bir yerleşme yeri olan ve belli başlı ker-
van yolları üzerinde bulunan Malatya'da o tarih-
lerde yük hayvanları ile taşımacılık yapan kişi-
lerden pek azı hayatta kalmıştır.

Bir yerleşme yerinin ihtiyacı olan her çeşit
maddenin belirli ağırlıkta yük taşıyan hayvan-
larla sağlanması, bu meslek kolunu geçen de-
virlerin önemli bir işi haline getirmişti.

KATIRCILIK :

Katircilik çetin, zahmetli ve o nisbette
yorucu olmakla beraber kârlı bir işti. Herkes
gücüne göre bir, «ki... varlıklı olanlar otuz, kırk,
hatta daha çok sayıda katır beslerdi. Kanaatkâr
oluşu ve daha fazla yük taşınması bakımından katır,
her zaman beygire tercih edilirdi. Bu yük
hayvanlarından oluşan kervanlarda: en önde bu-
lunan katırın boynuna «Havan» denilen büyük bir
çan, yanlarına tenekeden yapılmış «Gümgümü»
denilen bir çeşit çingirak asılırdı. Havan bronz-
dan yapılırdı. Buna altın karıştırılınca daha fazla
ses çıkartırdı. Birbirlerine yardımcı olmak ve
soyulmak korkusundan «Kervan» denilen büyük
kafile yola çıkmadan bir gün önce son hazırlık
yapılırdı. Her kervanın bir «Kervanbaşı» bu-
lunurdu. Bu kervanın başkanı sayılır, kervanı idare
ederdi. Mevsime ve İklima göre, ya gecenin
yarısında ya da şafağa doğru yola çıkılırdı. Ker-
vanda binek için bir, iki eşek yer alırdı. Bunların
heybelerinde kervancıların yiyecekleri bulunur-
du. Bir kervan için en büyük engel, sel, soğuk,
fırtına, yağmur ve çamurdu. Kurak geçen yaz
ayları dışında, her seferde sayılan engellerden
biriyle karşılaşılırdı. Bunların en tehlikelisi şid-
detli soğuk ve kardı. Böyle soğuk havalarda ker-
vancıların giydikleri çarık islanınca ayaklarını
üşütenler ve donma tehlikesiyle karşı karşıya
gelenler ilk konak yerinde gübre içine gömülür-
dü. Soğuktan yolda ölenler olur, çoğunun el ve
ayak parmaklarından birkaçı donardı. Kalın kar
tabakası da kervancıyı, geniş ölçüde oyalar ve
yorardı. O zaman kafilenin en kuvvetli hayvanı
önü sürülür, açılan izden gidilirdi. Geçilmesi zor
bir akarsuyla karşılaşıldığı zaman, herkes vüklü

hayvanların üzerine biner, karşıya geçerdi. Ba-
zan suya kapılarak devrilen bir hayvanın yükünü
kurtarmak için saatlerce uğraşıldığı olurdu.

Bahara doğru başka bir tehlike başgösterir,
yollara çığ düşerdi. Böyle hallerde hayvanların
yükleri yere indirilir, züccaciye eşyası dışındaki
eşya ya bayırlardaki uygun kesimlerden aşağı yu-
varlanır, ya da iki kişinin idaresi altında kar üle-
rinden kaydırılarak indirilir, hayvanlar yedilirdi.

TAŞINAN YÜKLER :

Malatya'dan kalkışta, her türlü yaş meyve,
kuru meyve, pekmez, bal, kilim götürülürdü. Dö-
nüşte çay, kahve, şeker, manifatura eşyası, ip-
lik, pamuk, portakal, limon, incir, gazyağı, kibrit,
züccaciye ve attariye eşyasıyla akla gelen her
çeşit mamül madde getirilirdi. Nakil ve tayın
edilen memurların ev eşyası ve kendileri taşı-
nırdı.

KONAKLAMA :

Malatya - Halep arasında şuralarda konak-
lanırdı: Gözene, Sürgü, Erkenek, kışın Pervari,
Belveren, Araban, Gaziantep, Kilis, Adıyaman-Ur-
fa yönüne gidilince; Abdulharap, Mergeze, Kâvi'-
da.. Urfaya geçilecekse Adıyaman, Samsat, Kan-
tara'da, Diyarbakır'a gidildiğinde İzolu, Kömür-
han, Hanköy, Elazığ'da... Sivas yönüne gidişte,
Hekamhan, Hasaңcelebi'de. Bu sayılan konak
yerlerinde han ve ahır bulunurdu. O zamana gö-
re hayvan başına on, yerine göre yirmi para üç-
ret ödenir, kervancıdan yatak ücreti alınmazdı.
Bazı konak yerlerinde ise kervancının satın aldı-
ğı arpa ile yetinilir, kervancı ve hayvanı için
ücret alınmazdı. Konak yerlerine günün geç saat-
lerinde ulaşılır, genellikle bir gece kalınırdı.
Kervancılar yemeklerini kendileri yaparlardı. Yaz
aylarında bez torbalar içinde taşınan süzme yo-
ğurttan ayran yapılır, bunun içerisine kuru ek-
mek doğranırdı. Bu yemeğe «Doğramaç» derler-
di.

Son durakta yükler bir hana indirilir. Orada
bulunan tellallar eliyle satış başlardı. Halep'te
Türk ve Arap Dilleriye tellallık yapanlar dönüş
için gerekli eşyanın satın alınmasında aracılık
yaparlar ve belirli bir komisyon alırlardı. Halep
sınırlarımız dışında kaldıktan sonra bu şehrin
yerini Gaziantep almıştır.

Malatya'ya dönüş sırasında, eşkiyanın teh-
likeli baskınlarına uğranırdı, Eli silâhlı eskiyanın

Dörlmeler :

YOZGAT MANİLERİ

- V -

Derleyen : Muhsin KÖKTÜRK

<p>277 Kar yağar uğun uğun Elinde gümüş güğüm İki gözüm kör olsun Ne dün gördüm ne bugün</p> <p>278 Kaması var kını yok Pantolu var donu yok Kasılarak geliyor Bir mantılık unu yok</p> <p>279 Kayseri yosmasıyım Göğ bakla basmasıyım Gelmen doktorlar gelmen Ben sevda hastasıyım (17)</p> <p>280 Kaşların bitişiktir Gün alınına düşüktür Bakışından bilsene Meylim sana düşüktür</p> <p>281 Karanfil burum burum Durun ağalar durun Sevdiğim bana verin Yedi yerimden vurun</p> <p>282 Karşı dağın ayazı Kar memenin beyazı Kar memenin üstünde Kıldım bayram namazı</p> <p>283 Karanfilim budama Befa geldin odama Belirse güzel gelsin Çirkin koymam odama</p> <p>284 Kaya dibi kar imiş Yağmış yağmış erilmiş Otuz iki meyvanın En tatlısı yâr imiş</p>	<p>285 Kaya dibi kar sandım Kız memeni nar sandım Bakışına baktım da Bana gönlün var sandım</p> <p>286 Kaya dibi karınca Kaşık koydum belince Kurban olam görümce Sor kardaşın gelince</p> <p>287 Kaynar kazan taşmaz mı Yel geldikçe aşmaz mı Sen ağlama sevdiğim Ayrılan kavuşmaz mı</p> <p>288 Karşıda kiliseler Yârin geldi deseler Kuş kadar ömrüm kaldı Müjdeciye verseler</p> <p>289 Kar yağar alçaklara Dökülür saçaklara Gâvur köpeğin oğlu Sığmıyor kucaklara</p> <p>290 Kar yağar kar üstüne Gün açar ay üstüne Kâfir köpeğin oğlu Turp yemiş nar üstüne</p> <p>291 Kayanın üstü tandır Yandır Allah'ım yandır Gurbet elde yârim var Uçur dalıma kondur</p> <p>292 Kara kuşun cücüğü Severler kücücüğü Ellerin yâri gelmiş Gelmez gâvur çocuğu</p>	<p>293 Kara dut parmak gibi Yârim var kaymak gibi Yârim olsa neyleyim Azıcık oynak gibi</p> <p>294 Keremullah dizinde Keramet var sözünde Padişah nişanı var Kaşıyanın gözünde</p> <p>295 Köydesin şehirdesin Fakat bilmem neredesin Uzakta olsan yine Bana yakın yerdesin</p> <p>296 Köprü üstü tozludur İçtiğim su buzludur Güzel kız diye bakma İki ay var sözlüdür</p> <p>297 Kale kaleye karşı Kalenin altı çarşı Bir tomurcuk gül olsam Açılısam yâre karşı</p> <p>298 Karşıda kara çalı Karar.p durma çalı Ben sana varır mıyım Sümüklü sıracalı (18)</p> <p>299 Karşıda kara kedi Ağzında keklük eti Verin benim yârimi Yıkırım memleketi</p> <p>300 Koyun gelir önümden Mektup gelir yârimden</p>
--	---	--

(17) Göğ : Gök - göğ bakla:
yeşil, taze fasulye

ARAŞTIRMALARI

<p>Oku hocam mektubu Kalkamiyom yerimden</p> <p>301 Kanadım var uçamam Yeşil gömlek biçemem Kaçmak istesem bile Ben yârimden kaçamam</p> <p>302 Kaynanam kara testi Beni oğluna kesti Kesti ise ne yaptı Akşam bağına bastı</p> <p>303 Kaynanamı netmeli Merdivenden itmeli Kaynar sacın üstüne Tavuk gibi itmeli</p> <p>304 Keklik yağı gül yağı Saatin gümüş bağı Küstürdüm de yolladım Üsküle boylu yâri</p> <p>305 Karanfilim sarkarım Açılmaya korkarım Yâr kapıdan gelince Ölü olsam kalkarım</p> <p>306 Kıraç bağı üzümü Sevdim boyu uzun Omuz omuza versem Öpsem kara gözünü</p> <p>307 Karanfil suyu nitsin Güzeller huyu nitsin Bir yastıkta iki baş Gözler uykuyu nitsin</p> <p>308 Kaşların süzüm süzüm Gözlerin kara üzüm Aramız uzak düştü Kalbimiz birdir bizim</p> <p>309 Kara biber aş için Yandım kara kas için Annem sözünü tutsun Dört kardaş başı için</p> <p>310 Kuş oldum dala geldim Arıyım bala geldim Kaldır gözünü bir bak Tanınmaz hale geldim</p>	<p>311 Karşıdan geç göreyim Topludan gül vereyim Dudak senden yüz benden Sen iste ben vereyim</p> <p>312 Karşıda gül ambarı Gülmez ki gülem bari Şu yiğidin karısı Ölmez ki varam bari</p> <p>313 Kapı ardında kilerim Hayaline yelerim Beş vaktin beşinde de Seni haktan dilerim (19)</p> <p>314 Karanfilim saksıda Bir yâr sevdim askıda Mevlâm bizi kavuştur Akşam ile yatsıda</p> <p>315 Karanfilsin darçınsın Dalda bir güvercinsin Ne büyüksün ne küçük Halis benim harcımsın</p> <p>316 Karşıda kavun yerler Biz de varsak ne derler Otursak biz de yesek Şu sunu sevdi derler</p> <p>317 Karşı karşı hanımız Karşıda harmanımız Sen erdan çık ben burdan Çatıdan düşmanımız</p> <p>318 Karşıda okuyordum Yemeni dokuyordum Yârim ayva yollamış Yemeye korkuyordum</p> <p>319 Karşıda boyacılar İp boyar boyacılar Gelin olan ağlasın Geliyor kınacılar</p> <p>320 Kaynanamı nıtmeli Tandıra başlık etmeli Yandım anam dedikçe Altına odun itmeli</p> <p>321 Konaktan sesin aldım</p>	<p>Eğildim fesin aldım Üç kardeşin içinden Seçtim hasını aldım</p> <p>322 Kavaktan gazel indi Dibine güzel İndi Bir öptüm bir ısırdım Dişime nazar İndi</p> <p>323 Kaynanam kara tazı Ürüyor bazı bazı Ürdüğüne kailim Isırır bazı bazı</p> <p>324 Kuşburnu çıraları İşitir buraları Yine akşam oluyor Sarılma sıraları</p> <p>325 Kuşburnunu kuş oymaz Oysa da karnı dcymaz Yâr üstüne yâr sevmiş Kulağım bile duymaz</p> <p>326 Köprü altında çiçek Trenler geçmeyecek Benim sevdiğim oğlan Sigara içmeyecek</p> <p>327 Köprü altında kazık Kaynanam ölmüş yazık Öldüğüne acımam Bir top kefene yazık</p> <p>328 Kayadan ot yolarım Parmağıma dolarım Çok söyleme kaynana Saçın başın yolarım</p> <p>329 Köprü'nün altı diken Yaktın beni gül iken Allah da seni yaksın Üç günlük gelin iken</p>
--	--	--

(18) Sıraca : Hasta - Sıraca-
lı : Hastalıklı

(19) Kiler : Mutfak, erzak
konan yer (kuşluk yiye-
cekler konur çokluk).

(Yeni Ajans : 28)

**biraların "ASI"
tekel birası...**

92

Basın : 60109 — 29)

**LOKMAN MÜSTAHZARI
HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE**

Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hapi
Lokman - Tablet Ağrı hapi
Algo - Analjezik tablet
Algo - Tablet 4 tabletik
Moru vit - Vitamine Kuvvet şurubu
Kina - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz damlası
Meproil Tablet Sinir hapi
Sollargen Granüle Ekzema - kaşıntı
Sel de Gastrin Granüle Mide tozu.
Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanil İshal kesici tablet

Metegastrin Mide tozu
Derivit Yara ve yanık merhemi.
Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
Dover Tablet Öksürük ve dromsite
Metekodin Öksürük hapi
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
Ma-ke-ta Basur merhemi
Cutli - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç İlacı
Lokman Kaşe ağrı kesici
Panason (20 Gr. paket)
Sağlık çayı
Panason (50 Gr. alüm. kutu)
Deriseptol Yara ve göbek
Dr. Krom Diş pastı

(Folklor : 30)

Son baskı tarihi : 24.3.1978

(Folklor : 31)

(Radar Riklâm — 32)

TELEFON NUMERİ VE İLETİŞİM NÜMERİ
00000000000000000000
WMOXHKÜAUSE
ADÖTFUNHG
MZKÜYE
NÖİDO
AİÜB

**BANKANIZI
SEÇTİNİZ Mİ ?**

**demek ki
görüşünüz
kuvvetli...**

TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

**diş bakımında
yeni bir dönem...**

SİLİKADENTLİ
grin[®]
SEFFAF YESİL DİŞ MACUNU

Yepyeni, benzersiz bir diş macunudur Grin. Yeşil, hafif ve hoş kokulu.
Doğu maddelerinden arındırılmıştır. Temizleme ve beyazlatma gücü çok fazladır.
Silikadentlidir. Dişlere parlaklık ve beyazlık kazandırır.
Antibakteriyeldir. Dişel fermentasyonunu ortadan kaldırır, ağız kokularını giderir.
Fluoridlidir. Diş minerallerini güçlendirir, çürümeleri önler.

93

ÇAĞDAS
BANKACILIGIN
SİMGESİ

TÜRKİYE
İŞ BANKASI

§

(Folklor : 33)

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

asırlık tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

1888

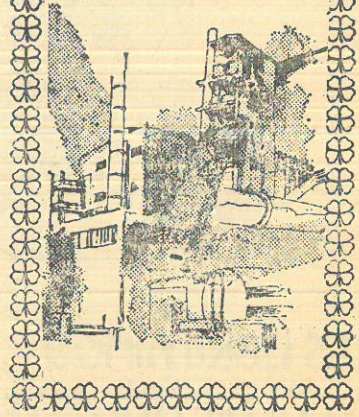
(Basın : 60083 — 35)

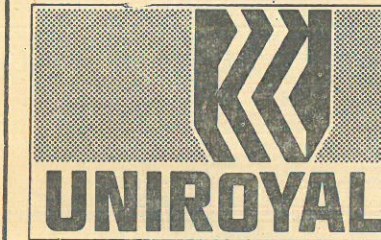
sanayi dönük yatırımları
ve 4000'i aşan cırtajıyla
halka açık
gerçek kuruluş

TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

(Folklor : 34)

UNIROYAL

Bilen
Söförün
lâstigi

95

(Manajans : 273 — 36)

Beyazlara ve renklilere
OMO temizliği gerek

OMO'da daha
etkili temizleme
gücü var

Beyazlar daha beyaz
Renkiler daha parlak.

(Grafika & Maya : 950 — 37)

96

Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

NİSAN 1978

İÇİNDEKİLER:

- Ahilik M. Sabri ARSLAN
Artvinli Edip Dinç'in Tarihi 1914—15 Batum Destanı Doç. Dr. M. F. KIRZIOĞLU
Ankara Folkloru Üzerine Bibliyografya —2— A. Esat BOZYİĞİT
Ankara Çeçtepe Köyünün Taştepe Olması Efsanesi Dr. Nevzat GÖZAYDIN
Karacaoğlan Üzerine Yapılan Bazı Yanlışlıklar —1— A. S. EMİRMAHMUDOĞLU
Askerlik Üzerine Derlemeler —1— Doğan KAYA
Kaybettiğimiz Halk Oyunları Koreografı Elbruz Gaytaoğlu ... Süreyya ÜLKER
Nemrut Dağı Yöresiyle İlgili Söylence ve İnanışlar ... Bülent ERDEMOĞLU
Akçaabat'ın Akçaköy'ünde İnanmalar —2— Salih YILMAZ
Konyalı Koç Bekir Ağa İçin Yakılan Destan ve Türküler Selçuk ES
Yozgat Manileri —6— Muhsin KÖKTÜRK

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 345

KURUŞ: 500

İSTANBUL'DA AYDA BİR Halk Kültürü Dergisi

97